

TEMPS, TREBALL I OCUPACIÓ; Desigualtats de gènere a
Desigualtats de gènere a la ciutat de Barcelona. TE
ciutat de Barcelona. TEMPS, TREBALL I OCUPACIÓ; Des
TREBALL I OCUPACIÓ; Desigualtats de gènere a la ciutat
de gènere a la ciutat de Barcelona. TEMPS, TREBALL
Barcelona. TEMPS, TREBALL I OCUPACIÓ; Desigualtats

A close-up portrait of a young woman with light-colored hair, looking downwards. The image is overlaid with a semi-transparent purple grid pattern.

2a. Part: Participació, activitat i temps de treball

a la ciutat de Barcelona. TEMPS, TREBALL I OCUPACI
MP, TREBALL I OCUPACIO: Desigualtats de gènere i
igualtats de gènere a la ciutat de >>>de >>>>
de Barcelona. TEMPS, TREBALL I OCUPACIO: Desigualt
I OCUPACIO: Desigualtats de gènere a la ciutat
de gènere a la ciutat de Barcelona. TEMPS, TREBALL

En aquesta segona part es duu a terme l'anàlisi de l'ocupació de dones i homes en els diferents treballs. Es presenta dividida en tres apartats. En el primer s'analitza la participació global en l'activitat i els temps de treball, tot discutint en conjunt la participació i temps en treball de mercat i treball familiar domèstic. L'estudi més detallat d'ambdós treballs es continua separatament en els dos apartats següents, on s'analitzen les característiques i els indicadors de l'activitat, ocupació i desocupació d'homes i dones en cada un dels treballs.

Les anàlisis que es presenten es centren, fonamentalment, en les dades per a la ciutat de Barcelona de l'any 2000. A més, en certs indicadors fonamentals dels quals es disposa d'informació, es fan anàlisis comparatives: temporalment, comparant dades de Barcelona 1990-2000; i amb altres territoris, ja sigui d'Espanya o dels països de la Unió Europea.

2.1. Participació global i temps de treball

L'objectiu d'aquest apartat és mostrar com la concepció de les categories poblacionals habitualment utilitzades pot portar a una visió desfigurada de

la realitat en no atorgar reconeixement al treball familiar domèstic. Per això, s'analitza de forma global l'activitat segons les noves categories poblacionals definides en l'annex 1, segons les quals, sota el terme d'activitat es considera tant el treball de mercat com el treball familiar domèstic i l'estudi. Es pretén així acabar amb la imatge de "inactives" de les dones i oferir una primera panoràmica de la distribució dels treballs en la societat i del repartiment de la "càrrega global de treball".

L'evolució entre 1900 i 2000 de les taxes d'activitat globals –participació en treball familiar domèstic i/o treball de mercat– (taula 2.1.) mostra que l'activitat masculina ha experimentat un cert increment, en canvi la femenina, ha disminuït. L'increment masculí es pot deure al fet que cada vegada més un nombre major d'homes "ajuden" en la realització de treball familiar domèstic¹⁹, en particular, els homes majors jubilats. La disminució de l'activitat femenina pot estar motivada per l'envelliment de la població, que afecta més a les dones que els homes, i els impedeix, a determinades edats, fer qualsevol tipus d'activitat.

Tot i aquests canvis, les dones continuen parti-

Taula 2.1. Taxes de participació global en l'activitat. Barcelona Evolució 1990-2000

		1990	2000	% variació
Població activa total	Home	85,2	91,8	7,7
	Dona	95,7	94,3	-1,5
Població inactiva	Home	14,8	8,2	-44,6
	Dona	4,3	5,7	32,6
Població inactiva en sentit ampli (població no ocupada)	Home	16,0	9,2	-42,5
	Dona	4,4	6,0	36,4

¹⁹ Per analogia amb el mercat, ser persona activa en treball familiar domèstic consisteix a realitzar almenys 1 hora de l'activitat a la setmana de referència, la qual cosa naturalment no és una definició massa exigent.

cipant més que els homes en les diferents activitats, és a dir, són més actives. Aquesta informació, d'entrada, canvia l'habitual imatge dels homes com "treballadors" i de les dones com a persones dependents²⁰. A més, una taxa d'inactivitat (segons la nostra definició) de les dones de per exemple 5,7% per al 2000 -enfront de l'aproximadament 60% que ofereix l'EPA (segons la seva definició)- fa justícia al treball que desenvolupen les dones. També es constata que davant d'aquest 5,7% de dones que no desenvolupa cap activitat, hi ha un 8,2% d'homes que no participa en cap activitat. Si a més, es considera la inactivitat en sentit ampli, és a dir, la població no ocupada, la taxa de les dones (6,0%) manté una diferència encara major amb la dels homes (9,2%), ja que encara que la desocupació femenina sigui major que la masculina, les dones habitualment estan "ocupades" (en el treball familiar domèstic).

Ara bé, la participació de dones i homes en les diverses activitats és molt diferent, i es reflecteix l'especialització en els treballs d'acord al sexe (taula 2.2.).

Per a l'any 2000, l'activitat femenina en el treball familiar domèstic és 15 punts percentuals major que la masculina, en canvi, per al treball de mercat, la relació es dona a la inversa, la taxa mascu-

lina supera la femenina en 20 punts percentuals. En relació amb la inactivitat, els homes apareixen amb un 24,3% d'inactivitat domèstica davant un reduït 9,3% de les dones, la qual cosa –a més de reflectir que hi ha un 24,3% d'homes que no fan cap de treball familiar domèstic– novament es canvia la imatge habitual que les persones inactives són majoritàriament les dones. També les taxes d'ocupació ofereixen una visió més pròxima a la realitat que la que ofereix l'EPA. La gran majoria de les persones estan ocupades en alguna activitat: en el treball familiar domèstic, un 90,7% de dones i un 75,7% d'homes i en el treball de mercat, un 39,6% de dones i un 59,4% d'homes. En qualsevol cas, i tal com s'analitzarà en els apartats següents, les diferències més importants es donen en l'ocupació segons les hores de dedicació, és a dir, segons tipus de jornada (parcial, completa, etc.) (gràfic 2.1.).

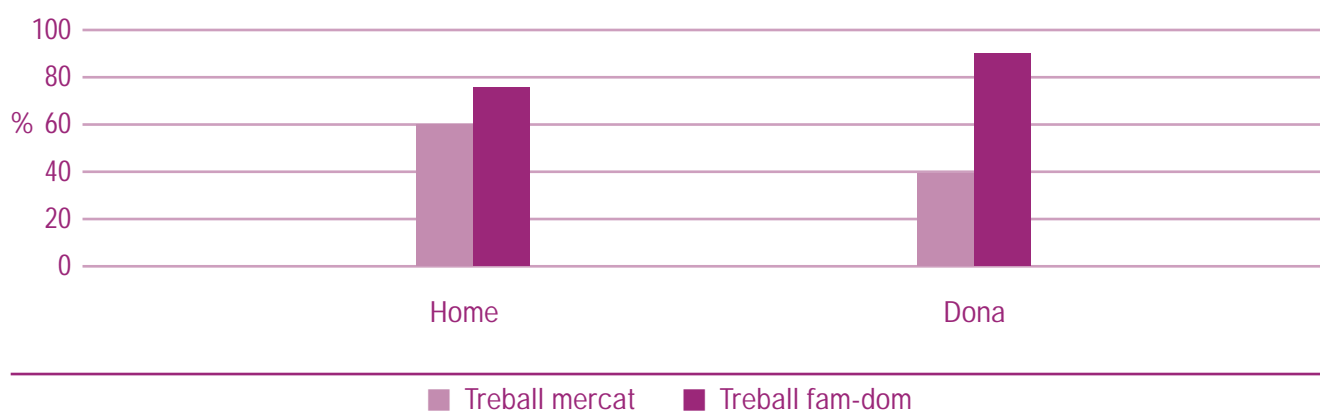
En definitiva, la construcció d'aquestes noves categories poblacionals no és només un joc de definicions. La rellevància de les dades és que, en recuperar una activitat normalment invisible, reflecteixen una idea molt diferent del funcionament social, de les necessitats de treball que requereix el manteniment de la vida humana i de la participació de dones i homes en aquests processos. En conseqüència, les

Taula 2.2. Taxes de participació segons l'activitat. Barcelona, 2000

	Treball familiar domèstic		Treball de mercat	
	Home	Dona	Home	Dona
Activitat	75,7	90,7	65,6	45,3
Inactivitat	24,3	9,3	34,4	54,7
Desocupació	–	-	7,5	10,4
Ocupació	75,7	90,7	59,4	39,6
Inactivitat parcial	78,3	36,1	35,0	55,6
No ocupació	–	–	39,3	59,4

²⁰ Tradicionalment, s'han considerat a les dones persones dependents dels homes perquè eren ells qui fonamentalment aportaven els diners a la llar. No obstant això, no s'acostuma a assenyalar la dependència de cura dels homes en les dones.

Gràfic 2.1. Taxes d'ocupació segons l'activitat. Barcelona, 2000

dones ja no són el grup de població "inactiu i dependent" enfront els homes, que són els que "treballen", sinó que hi ha una altra activitat on fonamentalment són ells els inactius i dependents.

2.1.1. Ocupació simultània en ambdós treballs

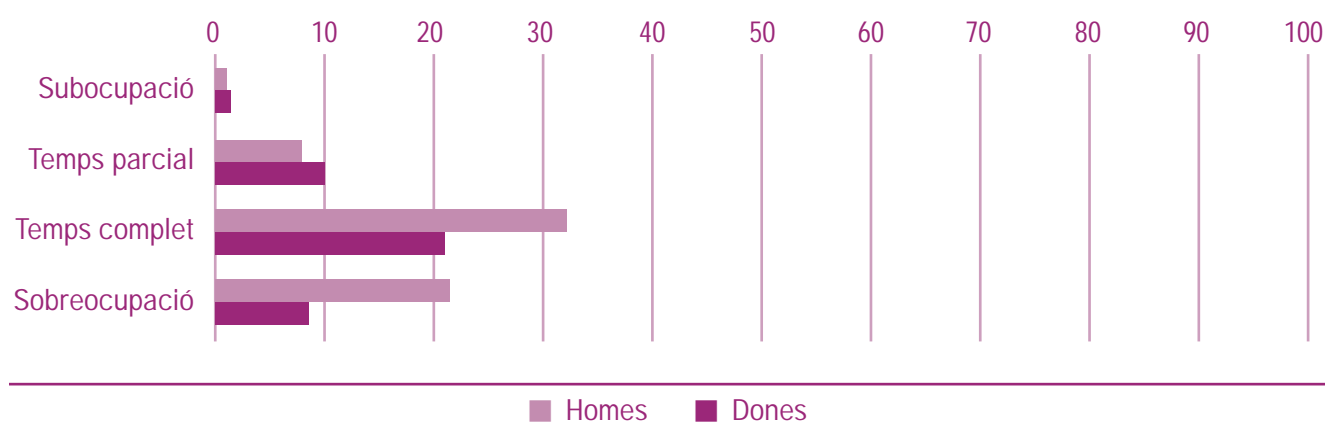
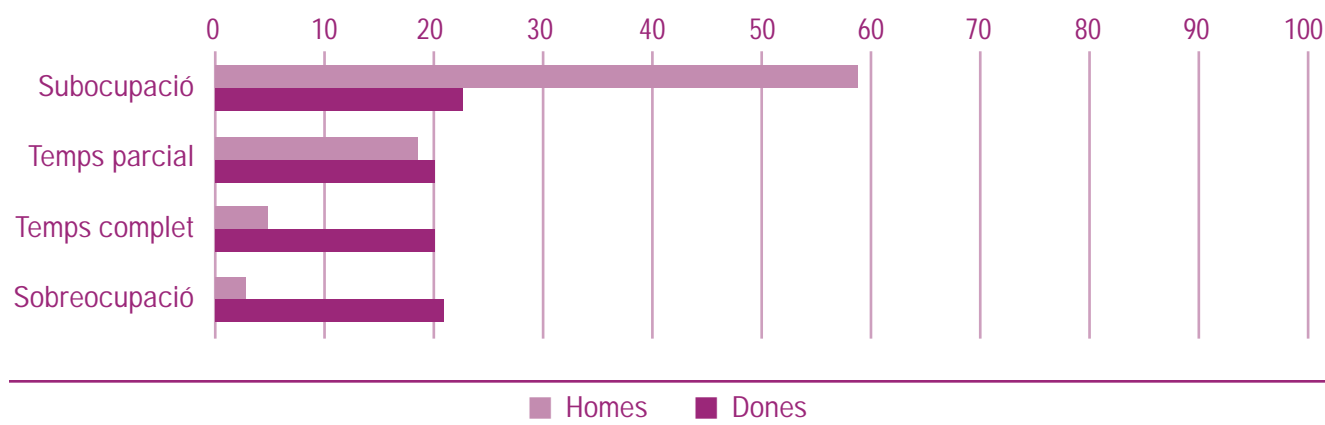
A nivell global, també és important veure l'ocupació simultània en ambdós treballs, el que s'anomena la "càrrega global de treball". En funció de les hores setmanals dedicades a cada treball, s'han construït quatre nivells d'ocupació per a cada un d'ells. Per al treball de mercat els nivells d'ocupació es defineixen com: subocupació mercantil (haver dedicat d'una a 10 hores setmanals); ocupació mercantil a temps parcial (haver dedicat d'11 a 30 hores setmanals); ocupació mercantil a temps complet (haver dedicat de 31 a 40 hores setmanals) i sobreocupació mercantil (haver dedicat més de 40 hores setmanals).

Ara bé, la definició de "ocupació a temps complet" és de fet un concepte sociohistòric definit entorn del número d'hores que majoritàriament estan realitzant les persones que participen en el treball. Així, per exemple, la jornada a temps complet de treball de mercat de finals del segle XIX a Europa era

més llarga a la que avui es defineix com a ocupació a temps complet. D'aquí que, per a definir els nivells d'ocupació per al treball familiar domèstic, es va utilitzar també aquest criteri. D'aquesta manera, l'ocupació a temps complet estarà compresa en la franja de 21 a 30 hores setmanals, ja que aquest és el número d'hores setmanals que majoritàriament dediquen les dones a dita activitat. En conseqüència, els quatre nivells d'ocupació queden definits com: subocupació familiar domèstica (haver realitzat d'una a 10 hores setmanals); ocupació familiar domèstica a temps parcial (haver realitzat d'11 a 20 hores setmanals); ocupació familiar domèstica a temps complet (haver realitzat de 21 a 30 hores setmanals) i sobreocupació familiar domèstica (haver realitzat més de 30 hores setmanals).

Abans d'analitzar l'ocupació simultània en ambdós treballs és interessant comentar els resultats respecte de l'ocupació a cada un dels treballs de forma independent (gràfics 2.2. i 2.3.).

Respecte dels nivells d'ocupació mercantil, cal destacar l'alt percentatge d'homes que estan sobreocupats respecte de les dones (22% i 8,1% respectivament). En canvi, el 9,4% de dones ocupades a temps parcial davant el del 3,7% dels homes en aquesta situació.

Gràfic 2.2. Nivells d'ocupació (%) en el treball mercantil segons sexe. Barcelona, 2000**Gràfic 2.3. Nivells d'ocupació (%) en el treball familiar domèstic segons sexe. Barcelona, 2000**

Aquestes diferències que s'observen en el temps de mercat encara es veuen augmentades en analitzar el treball familiar domèstic, on les dones estan molt repartides segons els diferents nivells d'ocupació, estant el 24% d'elles sobreocupades. Els homes que estan ocupats en treball familiar domèstic es caracteritzen per la subocupació, dedicant menys de 10 hores setmanals al treball familiar domèstic (56%).

Si es creuen els diferents nivells d'ocupació en treball de mercat amb els nivells d'ocupació en treball familiar domèstic hi ha algunes dades a destacar i que permeten aprofundir en l'ocupació simultània entre els dos treballs (taula 2.3.).

En primer lloc, dels homes no ocupats mercantils, hi ha un 23,4% que a més és inactiu domèstic, la qual cosa significa que aquest percentatge de població masculina no ocupada no realitza cap treball, per tant, es tracta de població realment dependent. De les dones no ocupades mercantils, en aquesta mateixa situació, només s'hi troben un 4,3%. Tenint en compte que la participació en estudis és pràcticament la mateixa per ambdós sexes, aquesta diferència novament revela una component de sexe determinant en la realització de treball familiar domèstic. A més, la situació dels ocupats en el mercat a temps parcial ratifica l'observació anterior: la gran majoria d'ells (77,1%) són inactius o subocupats domèstics,

Taula 2.3. Taxes d'ocupació simultània en ambdós treballs
 (% respecte la situació en l'ocupació mercantil). Barcelona 2000

			Població ocupada domèstica						Total
			No oc. domèstica	Sub ocupada	Ocupada temps parcial	Ocupada temps complet	Sobre ocupada	ns/nc	
Home	Població ocupada mercantil	No oc. mercantil	23,4	48,8	17,7	5,5	2,6	2,1	100,0
		Subocupada	16,7	83,3	–	–	–	–	100,0
		Ocupada temps parcial	11,4	65,7	20,0	–	–	2,9	100,0
		Ocupada temps complert	18,0	60,4	13,9	5,1	0,3	2,2	100,0
		Sobreocupada	27,9	61,1	7,2	1,4	–	2,4	100,0
		Total	22,1	56,2	14,1	4,2	1,2	2,2	100,0
Dona	Població ocupada mercantil	No oc. mercantil	4,3	18,8	16,8	20,8	32,7	6,6	100,0
		Subocupada	–	11,1	22,2	55,6	11,1	–	100,0
		Ocupada temps parcial	3,0	32,7	20,8	27,7	13,9	2,0	100,0
		Ocupada temps complet	1,8	42,5	26,8	15,4	9,6	3,9	100,0
		Sobreocupada	8,0	40,9	26,1	13,6	9,1	2,3	100,0
		Total	3,9	26,9	20,1	20,0	24,0	5,2	100,0

enfront d'un 35,7% de dones en aquesta mateixa situació. Finalment, els homes dels últims dos nivells d'ocupació de mercat (ocupats a temps complet i sobreocupats) presenten un comportament semblant en relació amb el treball familiar domèstic. Majoritàriament es situen en la categoria de subocupats domèstics i com a segona categoria en inactius domèstics. Les dones dels últims nivells d'ocupació mercantil novament presenten un comportament diferent al dels homes. També es situen majoritàriament en la categoria de subocupació domèstica encara que amb 20 punts percentuals menys que els homes, però posteriorment, es situen en l'ocupació domèstica a temps parcial i en la de temps complet. És a dir, en les dones que tenen un ocupació en el mercat a temps complet o que estan

sobreocupades hi ha un desplaçament cap a franges de major dedicació a treball familiar domèstic en relació a la participació dels homes en aquesta activitat.

Les dades anteriors es poden llegir també en relació amb la població total. Si s'observen els extrems, és a dir, la població que es situa en els nivells més baixos o més alts d'ocupació, novament se'ns ratifiquen les diferències entre dones i homes. En primer lloc, els homes que no realitzen cap treball són el 9,5% del total de la població masculina i si es sumen els homes no ocupats i subocupats domèstics que no participen en el mercat, es té el 29,3% de la població masculina total, és a dir, un percentatge molt elevat d'homes que realitzen molt poc treball²¹. Les

²¹ Una part d'aquest col·lectiu són estudiants que no realitzen cap treball. Però això reforça les diferències entre dones i homes, ja que les dones estudiants, en general, sí que participen en treball familiar domèstic.

dones corresponents a aquestes mateixes categories són respectivament un 2,6% i un 11,4%. Aquestes xifres donen una primera idea sobre com s'està repartint el treball entre dones i homes en la ciutat de Barcelona i qui assumeix una major càrrega global de treball. I, una segona dada a destacar és que la població masculina (45,6%) que s'agrupa en els dos nivells superiors d'ocupació mercantil (temps complet i sobreocupació) es combina amb els dos nivells més baixos d'ocupació domèstica (inactiva i subocupada). En canvi, la població femenina que s'agrupa en els dos nivells superiors d'ocupació mercantil (20,0%) ho combina no amb els nivells més baixos de treball familiar domèstic sinó amb els d'ocupació a temps parcial i subocupació. La qual cosa no fa més que mostrar la sobrecàrrega de treball de les dones d'aquestes característiques: estant ocupades amb una mateixa llarga jornada de treball mercantil, les dones continuen realitzant més treball familiar domèstic.

2.1.2. Temps de treball

L'anàlisi dels temps de treball –i no sols l'ocupació– és una informació cada vegada més rellevant per estudiar la qualitat de vida de les persones i les diferències en l'activitat de dones i homes. Per això s'ha decidit presentar en un apartat específic l'estudi dels temps de treball, encara que la falta d'informació que ofereix l'ERB en relació amb el tema, limiti en part l'anàlisi.

En primer lloc, es completa la discussió de l'apartat anterior tot analitzant les diferències per sexe en el temps dedicat a treball familiar domèstic, a treball de mercat i a la "càrrega global de treball" utilitzant les mitjanes socials i les mitjanes per participant²². Això permet observar les desigualtats bàsiques entre sexes en la realització dels diferents treballs. Pel fet de no

disposar d'un estudi d'usos del temps per a Barcelona, aquest apartat només es pot realitzar agregat, sense discutir les diferències en els tipus de treballs familiars domèstics que realitzen dones i homes.

En segon lloc, l'anàlisi es realitza desagregant les dades segons diverses variables significatives, la qual cosa possibilita detectar diferències o desigualtats en la realització de treballs en relació amb el cicle vital i a l'àmbit social. Les necessitats o la realització de treball familiar domèstic està molt lligat al cicle vital, en particular, a la presència o no de persones dependents de cura – menors, persones ancianes o malaltes, etc.– que requereixen atencions específiques i intensives en temps. D'aquí que la fase del cicle vital que estigui vivint cada persona pot ser determinant en la quantitat i les característiques del treball familiar domèstic que realitza. D'altra banda, poden existir diferències en el temps de treball segons certes variables com a nivell educatiu, el nivell salarial, la categoria socioeconòmica. Categories que estarien reflectint les diferències en el treball de dones i homes de diferents grups socials.

Temps de treball i "càrrega global de treball"

El primer a destacar en relació amb els temps de treball és que les dones barcelonines treballen (en el treball familiar domèstic i en el treball de mercat) setmanalment com a mitjana social aproximadament 3 hores més que els homes, és a dir, quasi un 10% més (taula 2.4.). Ara bé, en la distribució del temps entre els diferents treballs continuen existint importants diferències. En relació amb el temps dedicat al treball familiar domèstic, les dones dediquen 14,7 hores més que els homes com a mitjana setmanal. En el treball de mercat, en canvi, la diferència és a favor dels homes, que dediquen com a

²² Seguint la nomenclatura d'Eustat (Institut Basc d'Estadística) 1998, es denomina temps mitjà social el temps mitjà que dedica a una activitat concreta la població considerada i temps mitjà per participant el temps mitjà que dedica a una activitat concreta la població que duu a terme dita activitat.

Taula 2.4. Temps total de treball (hores setmanals). Barcelona. Evolució 1990-2000

	1990				2000			
	Dones		Homes		Dones		Homes	
	social	participant	social	participant	social	participant	social	participant
T. familiar domèstic	28,2	30,7	5,8	10,5	21,4	23,6	6,7	8,9
T. mercat	14,6	37,7	28,2	44,8	14,6	36,7	26,1	43,8
T. Total treball	42,8	45,2	34,0	41,4	36,0	38,5	32,7	36,6

mitjana 11,5 hores més que les dones setmanalment. Per tant, considerant el temps total de treball, d'una banda, es trenca la idea que les dones treballen menys que els homes o que moltes dones "no treballen" i, per una altra, que les diferències entre dones i homes quant a dedicació als diferents treballs és encara considerable.

Veient l'evolució dels últims anys s'observa que les dones han anat reduint sostingudament el número d'hores que dediquen al treball familiar domèstic, tant com a mitjana social com per participant. Per la seva banda, la tendència dels homes en el treball familiar domèstic és un augment de quasi 1 hora setmanal com a mitjana social, i una disminució de quasi 1,5 hores setmanals com a mitjana per participant, entre 1990 i 2000. Aquesta situació es pot explicar per l'augment de la taxa d'ocupació dels homes en el treball domèstic (del 55,1% al 75,7% en els anys referits). Això és, molts més homes s'han incorporat al treball familiar domèstic, però la seva dedicació és molt petita. En qualsevol cas, el número d'hores que dediquen les dones al treball familiar domèstic és sempre el triple de la dedicació masculina. La reducció d'hores dedicades al treball familiar domèstic per part de les dones és la seva resposta al desig d'incorporació al treball de mercat (la seva taxa d'activitat mercantil augmenta 2,25% i el temps de treball setmanal en una hora per participant en el

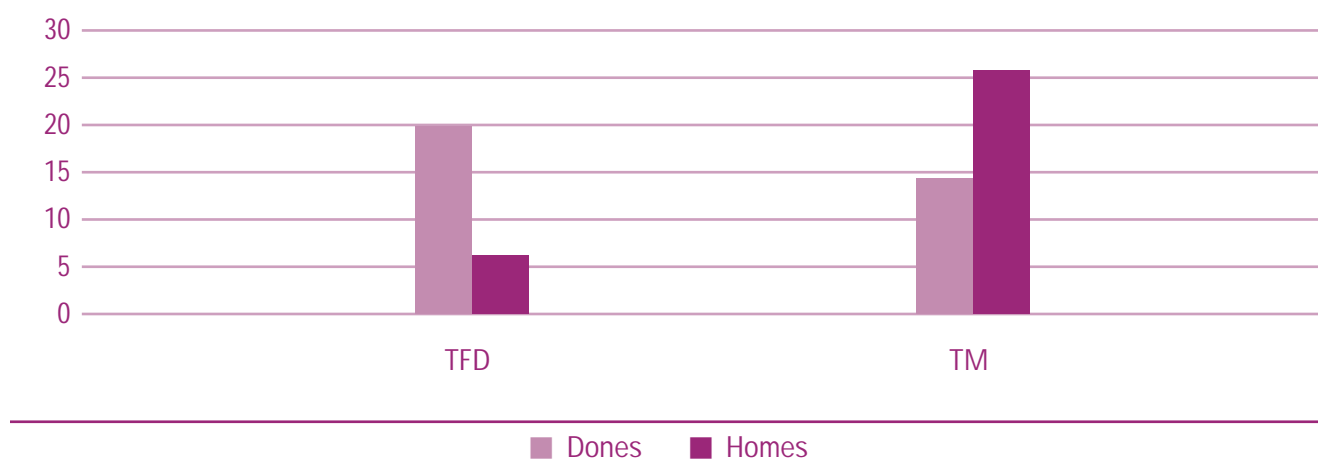
període considerat). Els mètodes més habituals per a disminuir el treball en la llar han estat, en primer lloc, la caiguda de la fecunditat, qüestió que és clara a Catalunya (i també en l'estat espanyol) amb una fecunditat actual d'1,14 fills(es) per dona. El problema és que l'increment de l'esperança de vida està desplaçant el conflicte de tenir cura cap a l'atenció de les persones ancianes. En segon lloc, l'increment d'ingressos familiars permet adquirir més béns i serveis en el mercat i, finalment, és probable que en les llars, el treball de neteja i cuina, s'hagi reduït a uns "mínims necessaris" (gràfic 2.4.).

En definitiva, l'anàlisi dels temps de treball confirma la major càrrega de treball assumida per les dones barcelonines i l'especialització per sexe de les diferents activitats. I també permet entreveure el canvi de model social de treball que s'està produint: el model més tradicional "home proveïdor d'ingressos/dona mestressa de casa" s'està substituint per un altre no més igualitari, on els homes continuen realitzant el treball de mercat com a única activitat, però les dones mantenen una doble presència.

Temps de treball i cicle vital

Entre les variables que tenen a veure amb el cicle vital es poden considerar, l'edat, l'estat civil, el tipus de llar i el número de menors presents en la llar.

Gràfic 2.4. Temps total de treball (mitjana social d'hores setmanals). Barcelona, 2000

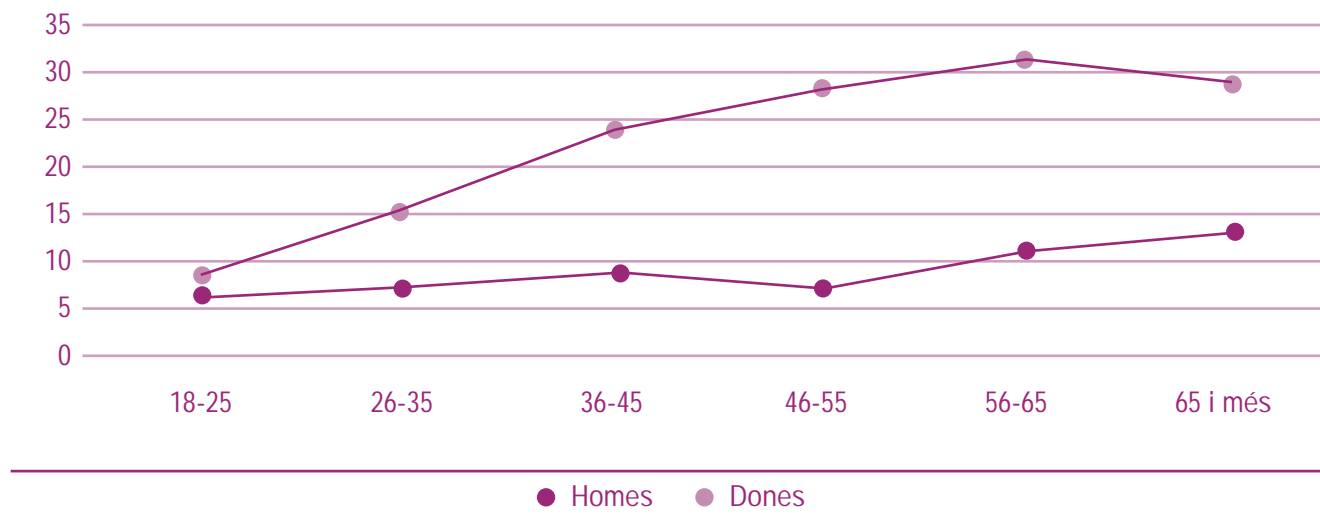

Amb relació a l'edat, el temps de dedicació al treball familiar domèstic de les dones, tant social com per participant, és sempre major que el dels homes fins i tot en les edats més joves (gràfic 2.5.). A més, les dones, amb l'edat, augmenten contínuament la seva dedicació al treball familiar domèstic, el qual només disminueix a partir dels 65 anys, existint en la franja d'edats de 26 a 35 anys –precisament quan moltes dones passen a viure en parella o tenen el seu primer fill o filla– un increment espectacular (un augment del 100%). La quantitat important de treball familiar domèstic en les edats entre 46 i 65 anys pot deure's que en aquestes edats es troba una proporció important de "mestresses de casa a temps complet" o que les dones amb filles o fills ja adults estan assumint l'atenció de néts(es) o de persones ancianes o malaltes. En general, llavors es pot afirmar que aquesta dedicació en augment de les dones al treball familiar domèstic reflecteix que a mesura que es van incorporant a la vida adulta van assumint l'atenció de persones dependents. Aquesta seria una situació que podríem anomenar "natural": les persones adultes sense problemes de salut, assumeixen a la població que requereix atencions especials. No obstant això, en el cas dels homes, no funciona així. La seva dedicació al treball familiar domèstic augmenta lleugerament fins

als 45 anys, després es redueix i torna a incrementar-se a partir de l'edat de jubilació. En tot cas, en totes les edats és notablement menor i força més estable que la de les dones. Crida l'atenció, per exemple, que si en la franja d'edats més joves el temps dedicat pels homes és una mica més de la meitat que el de les dones, en les dues franges següents –edats habituals de presència de menors– aquest es redueix quasi a la tercera part. També cal destacar que els homes majors de 65 anys augmenten el seu temps de treball familiar domèstic, la qual cosa indica que el realitzen quan ja no l'han de combinar amb cap altre treball, és a dir, substitueixen un treball per un altre. Precisament, el conflicte de temps que pateixen moltes dones (en edats actives) és resultat de no tenir opció de substituir-lo en la forma que ho fan els homes i haver de desenvolupar diverses estratègies per poder realitzar ambdós treballs simultàniament.

Amb relació al temps dedicat al treball de mercat, la major dedicació de les dones es troba en les franges entre 26 i 45 anys que, com s'ha comentat anteriorment, són les edats on habitualment tenen filles o fills petits. Això no obstant, si s'observen les taxes d'ocupació, aquestes darreres es redueixen a partir dels 35 anys (gràfic 2.6.). En tot cas, el número

Gràfic 2.5. Temps de treball familiar domèstic (hores setmanals com a mitjana per participant) segons edat i sexe. Barcelona, 2000

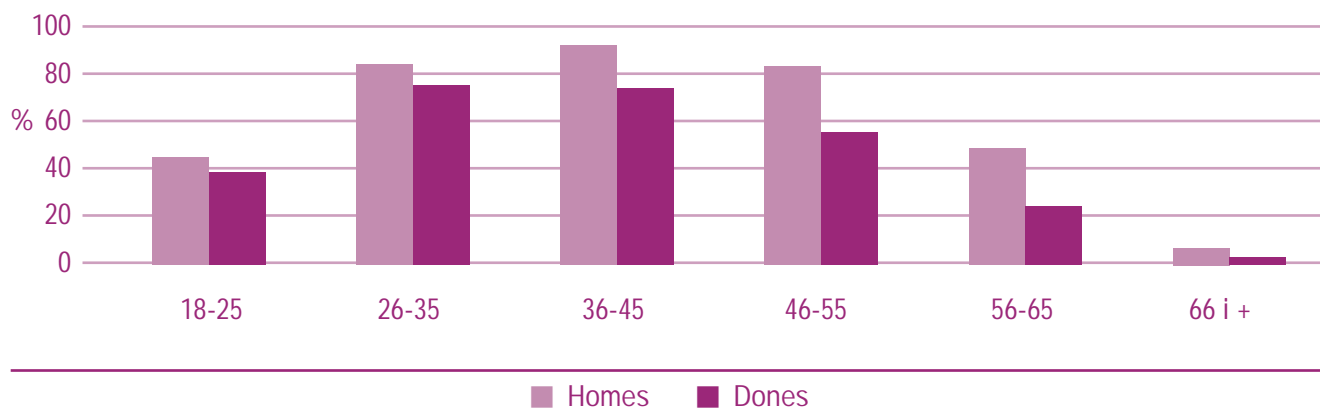

d'hores dedicat pels homes en treball de mercat en totes les edats és notablement més gran que el de les dones tant com a mitjana social com per participant (gràfic 2.7.).

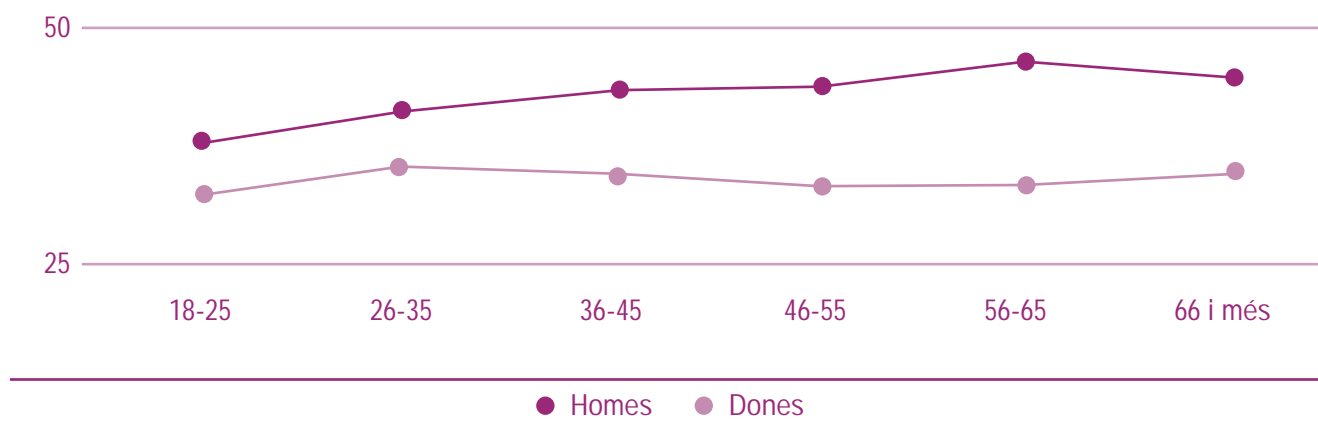
Això pot significar, a més de l'efecte edat (les dones majors de 45 anys bàsicament són mestresses de casa a temps complet), que les dones no poden ajustar el número d'hores dedicades al treball de mercat davant la presència de menors. Per tant, o romanen en el mercat a jornada completa o es retiren.

Si es considera ara l'estat civil, a més que el temps de treball familiar domèstic de les dones en termes absoluts en cada categoria és força més gran que el dels homes, cal destacar l'increment notable del temps d'aquest tipus de treball en les dones quan canvien de solteres a casades (185%), dels homes en aquesta mateixa situació és d'un 37% (gràfic 2.8.). A més, tant les dones vídues com les separades, realitzen com a mitjana social una quantitat de treball familiar domèstic molt més gran que els homes de les mateixes característiques (aproxi-

Gràfic 2.6. Ocupació en treball mercantil (%) segons edat i sexe. Barcelona, 2000

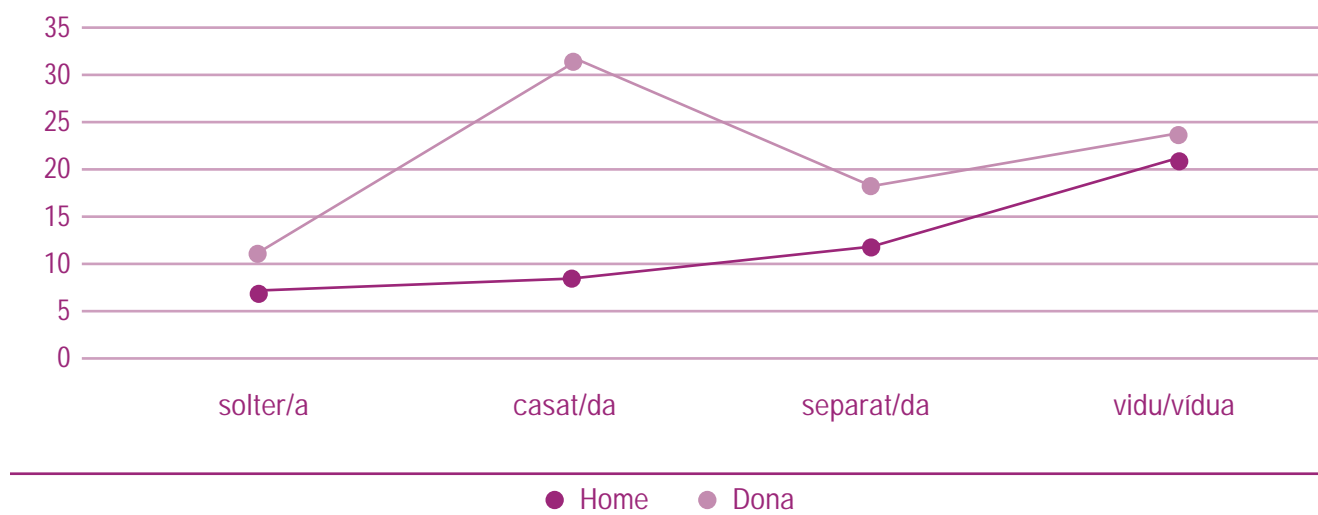
Gràfic 2.7. Temps de treball mercantil (hores setmanals com a mitjana per participant) segons edat i sexe. Barcelona, 2000

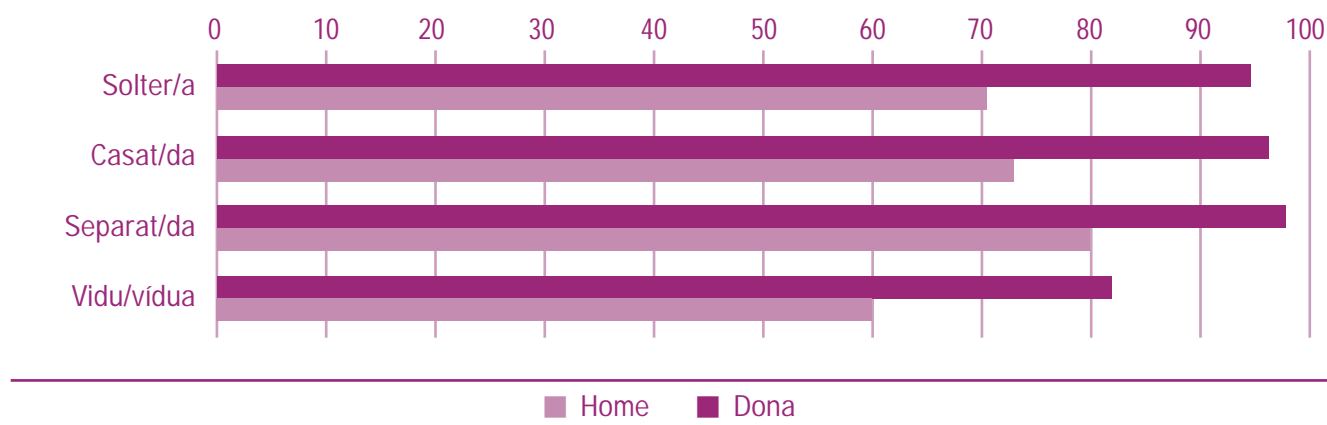
madament 63% i 91% més). Curiosament, hi ha un 39% de vidus i un 20% de separats que no fan absolutament cap treball familiar domèstic, la qual cosa significa que d'alguna manera són dependents d'algu (segurament d'alguna dona de la "família extensa"). Val la pena recordar que estar ocupat/ada en el treball familiar domèstic significa fer almenys 1 hora setmanal d'aquest tipus de treball. D'aquí que les taxes d'ocupació d'homes i dones siguin molt més semblants que no pas el número d'hores de dedicació (gràfic 2.9.).

En el treball de mercat succeeix exactament el procés contrari (gràfic 2.10.). En passar de solteres a casades, un 12% de dones abandonen la seva ocupació en aquest treball, i disminueix en un 24% el seu número d'hores de dedicació com a mitjana social. Els homes, en canvi, mantenen la seva ocupació i augmenten en un 10% el temps de dedicació setmanal com a mitjana social. També en el cas de les persones separades o divorciades el número d'hores de treball de mercat dels homes és força més gran que el de les dones²³. Tot en conjunt corrobora la idea

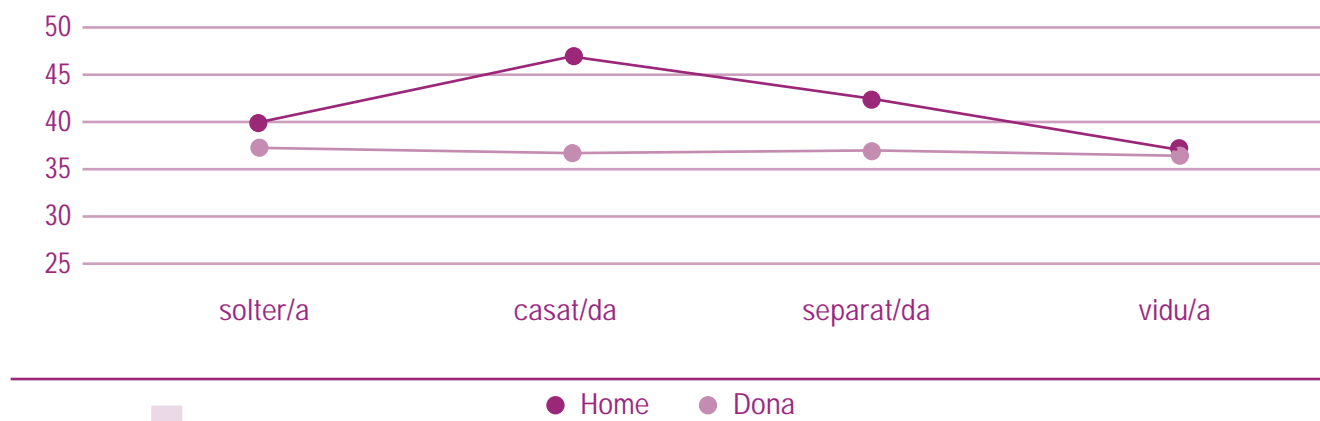
Gràfic 2.8. Temps de treball familiar domèstic (hores setmanals com a mitjana per participant) segons estat civil i sexe. Barcelona, 2000

Gràfic 2.9. Ocupació (%) en el treball familiar domèstic segons estat civil i sexe. Barcelona, 2000

Gràfic 2.10. Temps de treball mercantil (hores setmanals com a mitjana per participant) segons estat civil i sexe. Barcelona, 2000

que les dones segueixen responsabilitzant-se de tot el treball de la llar, i que el seu rol en la llar mediatitza la seva presència i dedicació al treball.

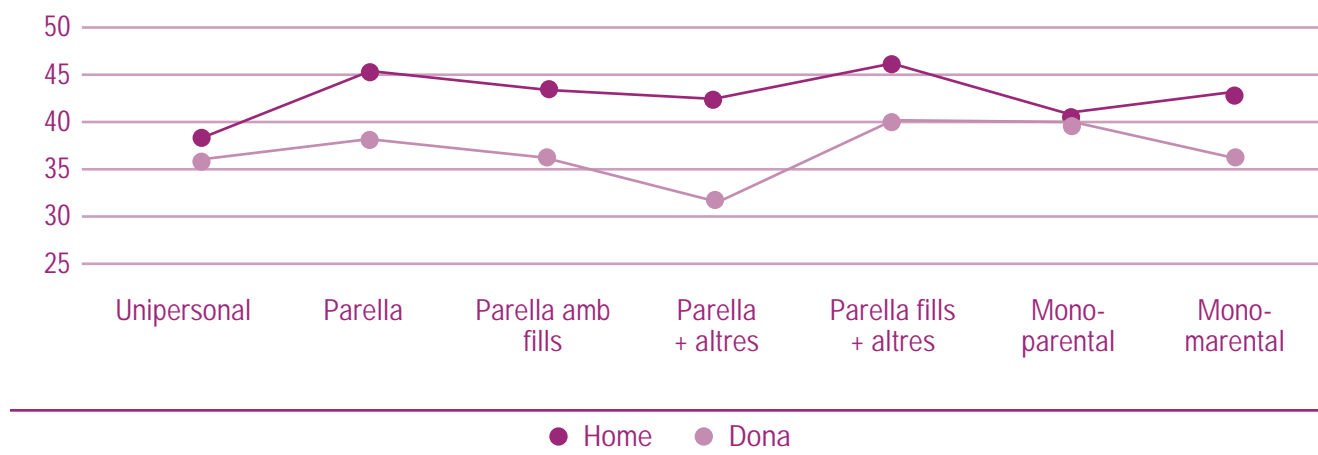
Si s'analitza el temps de treball pel tipus de llar s'obté informació rellevant (gràfics 2.11. i 2.12.). En relació amb el treball familiar domèstic, seria lògic pensar que el número d'hores de dedicació s'incrementa d'acord amb el nombre de persones de la llar, dependent a més de les seves condicions d'edat i salut. En conseqüència, serien les llars unipersonals les que

requeririen –o més aviat realitzarien– menys treball d'aquestes característiques. No obstant, els resultats revelen que la quantitat de treball familiar domèstic realitzada no depèn només del nombre de persones que componen la llar sinó que hi ha un component important de gènere que determina els resultats. Per verificar aquesta afirmació, es comparen primer les llars de persones que no viuen en parella i a continuació les llars de persones que viuen en parella.

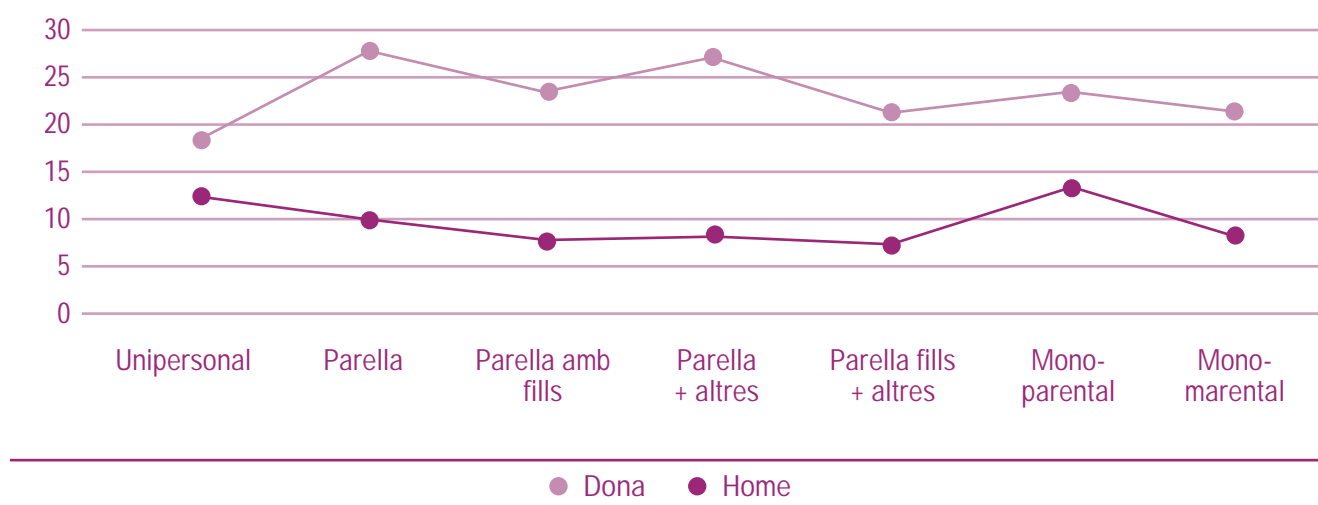
En relació amb les llars unipersonals, on l'ocupa-

²³ Les persones vídues són majoritàriament persones jubilades, per la qual cosa quasi no participen en el treball de mercat.

Gràfic 2.11. Temps de treball mercantil (hores setmanals com a mitjana per participant) segons tipus de llar i sexe. Barcelona, 2000

Gràfic 2.12. Temps de treball familiar domèstic (hores setmanals com a mitjana per participant) segons tipus de llar i sexe. Barcelona, 2000

ció en el treball familiar domèstic és quasi total per a dones i homes, les dones dediquen 7,1 hores més (66,5% més) que els homes com a mitjana social setmanal. Les raons d'aquests comportaments diferents poden ser diverses: les dones tenen més cura que els homes, els homes compten amb algun tipus d'ajuda d'altres dones de la família (mares, germanes, etc., hi col·laboren en determinats serveis com el dinar o el rentat de la roba) o les discriminacions del mercat labo-

ral que estableix majors ingressos salarials per als homes, reforcen el biaix de gènere en la llar i permeten a aquests últims adquirir més béns i serveis en el mercat i realitzar menys treball en l'interior de la llar²⁴.

En les llars monomarentals²⁵, les dones realitzen quasi el doble del treball familiar domèstic que realitzen els homes en les llars monoparentals²⁶. És probable que en les llars monomarentals existeixi

²⁴ Les dades mostren que aproximadament entre el 27% i el 32% dels homes de llars unipersonals tenen contractades professionals per a les tasques domèstiques, mentre que en les dones, aquesta situació només es presenta entre el 10% i el 15%.

més treball pel fet que, en cas de separacions o divorcis, els fills i filles menors habitualment es queden amb les mares i, d'altra banda, la decisió de tenir fills/es sense parella –tot i que encara és un fenomen minoritari– es presenta quasi exclusivament en les dones. En tot cas, qualsevol d'aquestes situacions revelaria un biaix de gènere.

Si s'observen ara les persones que viuen en parella²⁷, en primer lloc, destaca un resultat que es va detectar anteriorment: les dones que viuen en parella fan més treball familiar domèstic que les que viuen en llars unipersonals, contràriament al que succeeix amb els homes que dediquen més hores a aquest treball quan viuen sols. Independentment que una anàlisi més rigorosa exigiria disgregar per edats²⁸ per poder copsar les diferències entre les dones joves solteres i les vídues més grans, es pot afirmar que en viure en parella les dones assumeixen part del treball familiar domèstic destinat a l'atenció dels homes, els quals es transformen així en persones "dependents". Finalment, quan es tracta de llars constituïdes per una parella i altres persones (fills/es o altres persones), en general, les dones mantenen les seves hores de treball familiar domèstic²⁹, en canvi en els homes tendeix a disminuir. El "natural" seria que les hores d'aquest tipus de treball augmentessin tant per a dones com per a homes.

L'anàlisi de la realització de treball familiar domèstic segons la presència de menors en la llar reflecteix que aquesta situació afecta de manera clara i important les dones. En primer lloc, els homes en aquest tipus de llars dediquen al treball familiar domèstic aproximadament la tercera part del temps que dediquen les dones (taula 2.5.)³⁰. En segon lloc, si es compara la mitjana social de les dones de fins a 35 anys i no menors (7,8 hores setmanals) amb la de les dones amb menors de 3 anys (19,8 hores setmanals) s'observa l'existència de menors d'aquesta edat suposa una dedicació dues vegades i mitja superior al treball familiar domèstic. En el cas dels homes, la presència de menors en la llar, també suposa un augment d'hores, encara que més reduïda: la seva dedicació es duplica, però cal tenir en compte que ells parteixen d'una valor absolut força més baix, pel que el seu increment és molt menor que el de les dones. Finalment, l'estudi d'aquesta variable permet, a més, destacar dos aspectes importants: primer, que el número d'hores davant la presència de menors d'entre 3 i 15 anys resulta també elevat, la qual cosa és normal, però habitualment en els estudis no es consideren els i les menors de més de 3 o més de 6 anys, com si un fill de per exemple 12 anys no significués treball familiar domèstic. El segon aspecte és l'elevat percentatge d'homes que no realitza treball en la llar quan tenen fills o filles menors, fins i tot en aquelles llars amb presència de menors de 3 anys hi ha

²⁵ El terme "monoparental" de fet no existeix oficialment. S'utilitza família "monoparental" per referir-se tant a pares com a mares amb fills o filles. Segons el Marí Moliner, el terme parental ve del llatí "parens", derivat del "pátere" (parir), o sigui que etimològicament es refereix a la línia materna. No obstant, en la definició de parental recollida al Diccionari de l'Acadèmia això es difumina i passa a ser: "pertanyent als pares o parents; la qual cosa es refereix a un o ambdós progenitors". Per tant, sembla justificat usar el terme "parental" justament per evitar incloure a les "mares" en el gènere "pares", esborrant les diferències i recuperant de pas el sentit original de parents com els i les parits per una ancesra comuna. Per aquesta raó, sembla adequat distingir les famílies i reservar monoparental només per a les famílies constituïdes per pares amb fills(es) i denominar monoparental a aquelles formades per mares i fills/es. (Agraim a Mireia Bofill aquesta informació).

²⁶ A les llars monoparentals i monomarentals les mitjanes de treball corresponen a les persones entrevistades de 18 anys i més de la llar, és a dir, poden incloure filles o fills majors. En qualsevol cas, les filles o fills que conviuen amb mares o pares habitualment realitzen, com a mitjana social, quantitats poc rellevants de treball familiar domèstic. Encara que la mostra sigui poc representativa, cal assenyalar que els fills homes en llars monoparentals realitzen, per participant, 8,84 hores setmanals de treball familiar domèstic, en canvi les filles en llars monoparentals realitzen, per participant, 23,82 hores setmanals d'aquest treball.

²⁷ Quan es parla de "parelles" sempre s'estarà fent referència a parelles heterosexuales. La grandària de la mostra no permet analitzar altres situacions.

²⁸ La grandària de la mostra no permet fer aquest tipus de desagregacions.

²⁹ Quan es tracta de parella i fills/es les dones disminueixen una mica el seu treball familiar domèstic en relació amb quan vivien en parella sense fills/es. Aquesta situació que s'escapa de la norma caldria analitzar-la en profunditat amb altres variables, encara que es pot establir la hipòtesi que hi ha una part del treball familiar domèstic que és assumit per part dels fills/es, especialment per les filles.

³⁰ La situació de "no menors" s'ha diferenciat en funció de l'edat de la persona entrevistada per poder distingir les parelles joves sense fills de les parelles de més edat.

Taula 2.5. Temps total de treball segons presència de menors en la llar (% d'ocupació i hores setmanals). Barcelona, 2000

			Home				Dona			
			Treball mercat		Treball familiar domèstic		Treball mercat		Treball familiar domèstic	
			Social	Particip	Social	Particip	Social	Particip	Social	Particip
no menors	fins 35	Mitjana	27,8	42,1	4,8	6,4	23,4	37,7	7,8	8,5
		Ocupació	66,1%		75,1%		61,9%		91,2%	
	35 i més	Mitjana	20,5	45,4	7,3	10,0	9,6	36,7	25,1	28,0
		Ocupació	45,1%		72,6%		26,1%		89,6%	
menors de 3 anys		Mitjana	40,0	44,2	9,5	10,8	21,2	34,0	19,8	22,1
		Ocupació	90,4%		87,7%		62,4%		89,3%	
menors de 3 a 15 anys		Mitjana	36,2	43,0	6,6	8,0	20,8	36,3	25,3	26,4
		Ocupació	84,2%		81,8%		57,2%		95,8%	
Total		Mitjana	26,1	43,8	6,7	8,9	14,6	36,7	21,4	23,6
		Ocupació	59,5%		75,7%		39,7		90,8	

un 12% d'homes que no dedica cap temps a aquest treball.

En relació amb l'ocupació en el treball de mercat tant de dones com d'homes, en les llars unipersonals i en les constituïdes per parella sense fills/es l'ocupació és baixa (encara que sempre més baixa la de les dones), la qual cosa no és d'estranyar a causa de la presència d'un nombre important de persones grans o jubilades. En les llars formades per parella més fills/es l'ocupació masculina és notablement superior a la femenina (70,2% i 50,3% respectivament), en canvi, la diferència no és tan important en les llars monoparentals i monomarentals.

Finalment, en la realització de treball de mercat segons presència de fills menors només cal destacar un resultat esperat: la menor relació d'hores de treball de mercat de les dones amb relació als homes es dona precisament en les llars amb fills menors de 3 anys on la dedicació de les dones en

hores és la meitat que la dels homes. En canvi, les dones més joves que no tenen menors presenten una situació de major igualtat en el treball de mercat en relació amb els homes (taula 2.5.).

En definitiva, es pot afirmar que persisteixen marcadament dos models diferenciats per sexe de participació en els treballs: a mesura que dones i homes es van incorporant a la vida adulta, elles es van integrant quasi totalment en el treball familiar domèstic tot assumint la responsabilitat de l'atenció de les persones de la llar i parcialment en el treball de mercat, i ells fan el procés contrari, bo i integrant-se quasi totalment en el treball de mercat i molt marginalment en el treball familiar domèstic. Els homes més aviat redueixen la seva ocupació quan formen parella, la qual cosa mostra que tenen assumit que aquesta activitat li correspon a les dones. És també important destaca que tant l'ocupació com la dedicació en hores al treball de la llar per part dels homes –a més de ser reduïda– es manté força

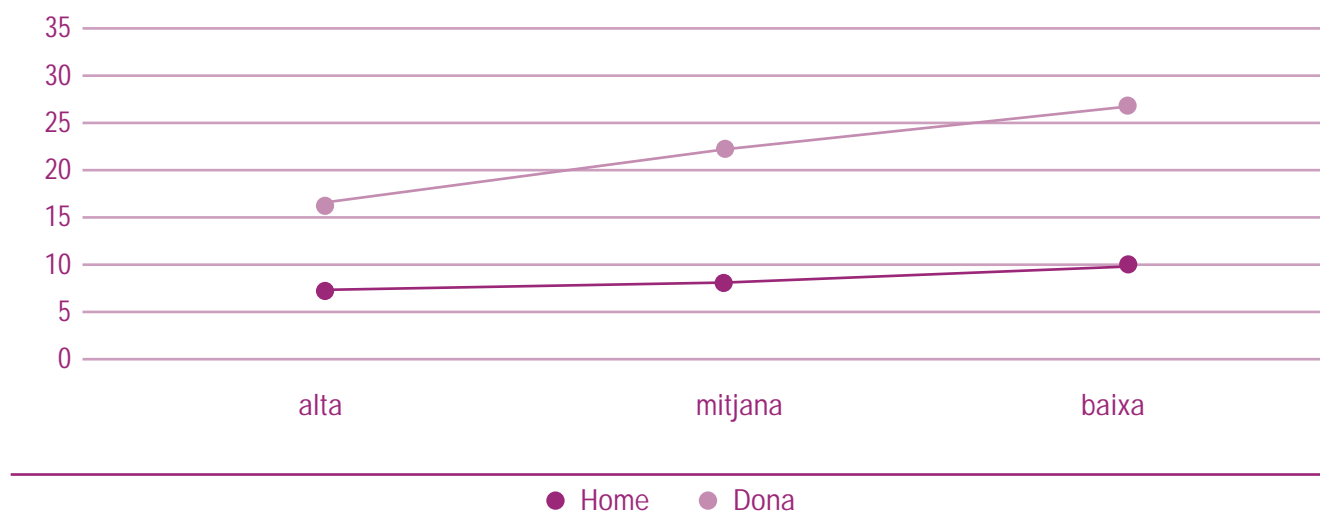
estable al llarg del cicle vital, sense presentar variacions significatives davant la presència de persones depenents de cura, la qual cosa reflecteix també la importància que atorguen els homes al treball de mercat davant les activitats de cura. En canvi, com s'ha vist, per a les dones, tant l'ocupació com la dedicació en hores al treball familiar domèstic manifesta canvis importants segons el moment del cicle vital. Augmentant notablement davant la presència de dependents de cura. Això dona compte d'un comportament més "natural", més d'acord amb les necessitats humanes: a determinades persones per raons de salut o d'edat, cal cuidar-les. És a dir, es pot concloure que les dones distribueixen el seu temps de treball seguint el cicle de vida donant així resposta a les necessitats bàsiques de subsistència humana³¹.

Temps de treball i categoria socioeconòmica

D'acord amb la categoria socioeconòmica³² –encara que la gran majoria de les dones participa en el treball familiar domèstic- el número d'hores de dedi-

cació a aquesta activitat com a mitjana social en les dones incrementa a mesura que es passa de categoria alta a mitjana (augmenta un 39%) i de mitjana a baixa (augmenta un 20%) (gràfic 2.13.). En canvi, en els homes, encara que mantenen la mateixa tendència, la seva dedicació roman força més estable i es manté en mitjanes molt més baixes. Situacions anàlogues tant per a dones com per a homes es repeteixen si s'observa el nivell d'estudis o el d'ingressos individuals: a major nivell d'estudis i a majors ingressos individuals, es redueix el número d'hores de dedicació al treball familiar domèstic. Es pot concloure que per als homes la categoria socioeconòmica no és un determinant de la realització de treball en la llar, en canvi sí ho és per les dones. La qual cosa novament confirma el que s'ha dit anteriorment: el treball familiar domèstic es considera un assumpte de dones, per tant els homes –independentment del seu nivell social– participen poc en aquesta activitat. En canvi, en el cas de les dones el nivell socioeconòmic és determinant: les dones de nivells més alts poden adquirir part d'aquest treball en el mercat i reduir-ne el propi³³.

Gràfic 2.13. Temps de treball familiar domèstic (hores setmanals com a mitjana per participant) segons categoria socioeconòmica i sexe. Barcelona, 2000

³¹ Entenent per subsistència alguna cosa que va molt més enllà de la simple subsistència biològica i que inclou aspectes determinants per una major qualitat de vida de les persones.

³² Per a la construcció de la categoria socioeconòmica s'ha utilitzat la categoria socioprofessional juntament al tipus d'ocupació.

En relació amb el treball de mercat, tant per a les dones com per als homes, al contrari que succeeix en el treball familiar domèstic, el número d'hores (mitjana social o per participant) disminueix a mesura que disminueix la categoria socioeconòmica (gràfic 2.14.). En el cas de les dones, el percentatge d'ocupació presenta una caiguda notable: de 82,2% en la categoria alta al 28,6% en la categoria baixa.

Aquesta tendència es manifesta de manera anàloga tant per a dones com per a homes en considerar la variable nivell d'estudis i la d'ingressos individuals. L'ocupació tan baixa en el treball de mercat per als homes de categoria socioeconòmica baixa (52,8%) es pot deure en part important, que en aquestes franges es troba la majoria dels pensionistes.

En qualsevol cas, és notable observar en les tres variables els processos contraris en les dones en el número d'hores dedicades al treball de mercat i al treball familiar domèstic: les de categoria socioeconòmica més baixa, nivells d'estudis baixos i que no tenen ingressos propis són les que dediquen més hores al treball familiar domèstic; en canvi les de categoria socioeconòmica alta, estudis de nivell alt i

ingressos de més de 300.000 ptes. són les que més hores dediquen al treball de mercat. En el cas dels homes, la tendència és anàloga a les dones en treball de mercat, tot i així, com s'ha assenyalat, en treball familiar domèstic la seva dedicació és molt baixa i molt estable. Es podria afirmar que les dones de major categoria socioeconòmica mostren pautes més semblants als homes. Les raons són òbvies: tenen majors ingressos propis i, per tant, més possibilitats de decisió sobre el seu temps i la seva vida.

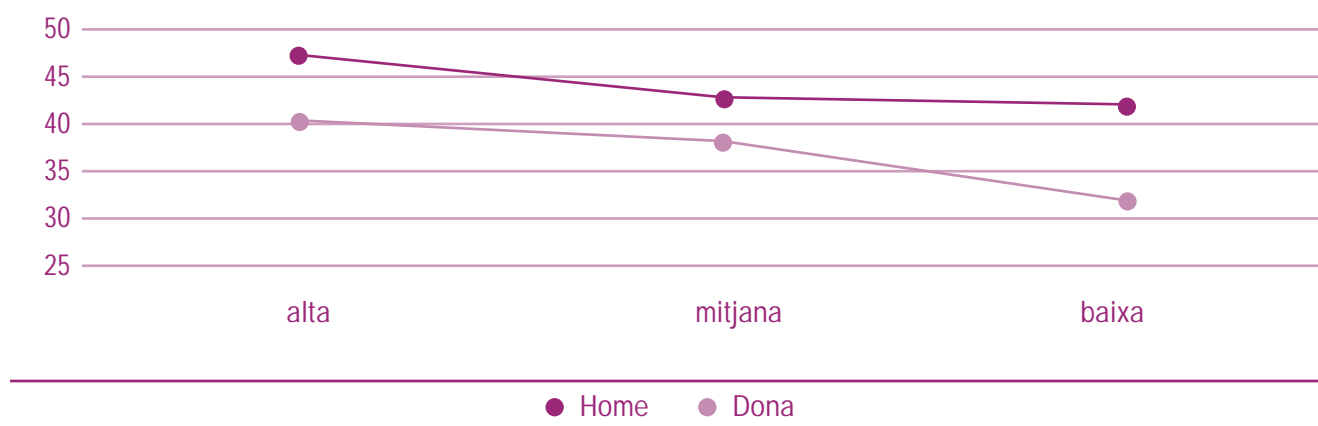
2.2. Participació en treball de mercat

Encara que l'ERB ofereix molta més informació sobre el tema, en aquest apartat només es comenten les principals variables i categories, referides al mercat de treball, que donen compte de la diferent forma d'integració de dones i homes.

2.2.1. Activitat i inactivitat mercantil

Tenint en compte les enormes variacions que ha experimentat la taxa d'activitat mercantil –particularment la femenina– a Espanya en les últimes dècades, l'estudi d'aquesta variable implica necessària-

Gràfic 2.14. Temps de treball mercantil (hores setmanals com a mitjana per participant) segons categoria socioeconòmica i sexe. Barcelona, 2000

³³ La part de treball familiar domèstic que es traspasa al servei domèstic no és cap solució al problema de gènere global, senzillament unes dones estan passant el seu treball a d'altres, però el continuen assumint les dones com a grup humà.

ment una anàlisi de la seva evolució. En el conjunt de l'estat espanyol, l'aspecte més destacat és que la taxa d'activitat mercantil femenina presenta un increment continu des de 1990, mentre que la masculina disminueix de manera sostinguda en els mateixos anys. La taxa masculina disminueix fonamentalment per dues raons que redueixen el tram d'edats de població activa: l'allargament del període d'estudis i les jubilacions anticipades. Ara bé, aquestes mateixes raons també afecten les dones i tot i així, la taxa d'activitat femenina augmenta. La qual cosa està demostrant un canvi d'actitud de les dones davant el mercat de treball.

La taxa d'activitat de les dones barcelonines ha seguit la tendència general d'Espanya incrementant-se des de 1990, però amb un increment percentual menor, encara que ha mantingut valors que estan per sobre dels conjunt de l'estat espanyol (taules 2.6 i

2.7.). En qualsevol cas, aquesta taxa segueix estant per sota de la taxa masculina i també de la mitjana dels països de la Unió Europea (taula 2.8.).

Si s'observa per edats (gràfic 2.15.), la taxa d'activitat masculina disminueix particularment per als grups més joves, i manté el comportament estable tradicional de taxes elevades en les edats centrals. La taxa d'activitat femenina, en canvi, ha seguit una evolució diferent: per a les edats més joves disminueix, igual que la taxa masculina, per la major dedicació als estudis; augmenta de forma important entre els 26 i 35 anys (arriba fins a un 91,5%), precisament en les edats que és més habitual la presència de menors en la llar, continua també amb augments importants en els dos trams següents, i no presenta grans canvis a partir dels 55 anys. Aquesta participació tan important en edats centrals és el reflex de l'arribada al

Taula 2.6. Taxes d'activitat, inactivitat, desocupació i ocupació mercantil. Barcelona. Evolució 1900-2000

		1990	2000	% Variació
Activitat	Home	69,2	65,6	-5,2
	Dona	44,3	45,3	2,25
Inactivitat	Home	30,8	34,4	11,7
	Dona	55,7	54,7	-1,8
Desocupació	Home	7,8	7,5	-3,8
	Dona	10,8	10,4	-3,7
Ocupació	Home	63,8	59,4	-6,9
	Dona	39,5	39,6	0,2

Taula 2.7. Taxes d'activitat, desocupació i ocupació. Espanya (dones)

	1990	2000	% Variació
Activitat	33,3	39,7	19,2
Desocupació	24,2	20,4	-15,7
Ocupació	25,3	31,6	24,9

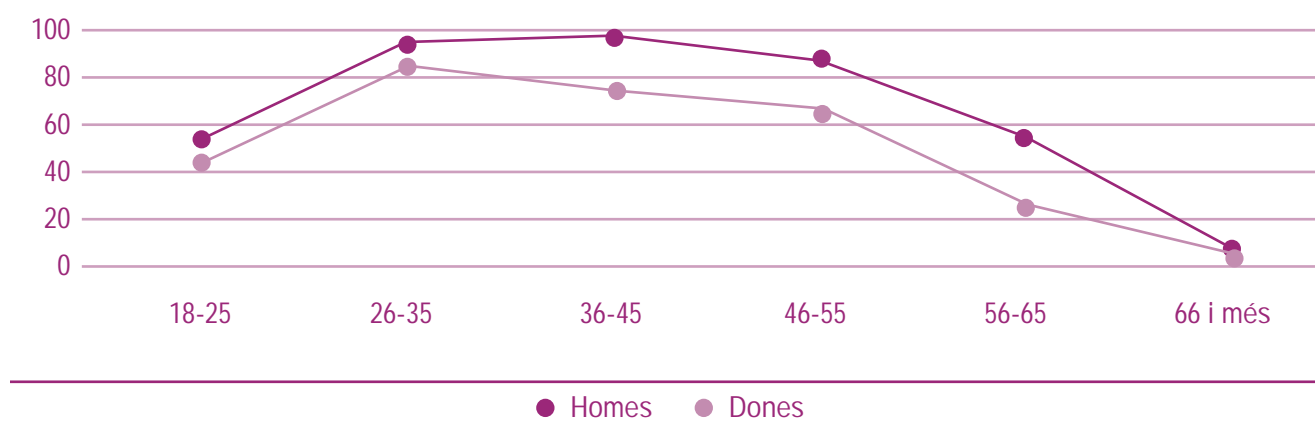
Font: EPA, segon trimestre.

Taula 2.8. Taxes d'activitat, ocupació i desocupació dels països de la Unió Europea

	Activitat		Ocupació		Desocupació	
	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes
EU-15	46,9	65,8	42,3	61,0	9,9	7,2
Bèlgica	43,7	61,5	40,0	58,2	8,3	5,3
Dinamarca	60,2	71,0	57,2	68,2	5,0	4,0
Alemanya	48,9	66,7	44,8	61,6	8,3	7,6
Grècia	38,7	62,2	32,3	57,7	16,7	7,3
Espanya	39,2	62,9	31,2	56,8	20,4	9,7
França	49,1	63,0	43,1	57,6	12,2	8,6
Irlanda	47,2	70,9	45,2	67,8	4,2	4,4
Itàlia	35,7	61,7	30,4	56,5	14,9	8,3
Luxemburg	41,0	65,7	39,9	65,1	2,7	1,8
Holanda	54,1	73,2	52,3	71,6	3,5	2,2
Àustria	49,4	68,9	47,2	65,6	4,6	4,8
Portugal	53,3	70,4	50,7	68,2	4,8	3,1
Finlàndia	58,3	68,5	51,3	61,4	12,0	10,4
Suècia	56,5	64,5	53,6	60,7	5,0	5,9
Gran Bretanya	54,2	70,8	51,6	66,5	4,9	6,1

Nota: Població de 15 i més anys

Font: Eurostat. Labour Force Survey 2000.

Gràfic 2.15. Taxes d'activitat mercantil per edat i sexe. Barcelona, 2000

mercat de les noves generacions amb pautes de comportament diferents a les seves mares i àvies.

Altres variables referides al cicle vital de les dones – estat civil, tipus de llar, presència de menors en la llar– també confirmen aquest canvi cultural de les generacions més joves de dones. Amb relació a l'estat civil, la taxa de les solteres es manté relativament estable i amb valors iguals a la taxa dels solters, però la taxa de les casades augmenta notablement, encara que segueixen presentant valors força més reduïts que els casats (45,7% i 65,0% respectivament). Quant al tipus de llar, cal destacar l'elevada participació femenina en les llars constituïdes per parella amb fills/es (58,2%) com en les llars monomarentals (50,0%). Situació que es ratifica en observar la participació femenina segons presència de menors en la llar: 79,7% en les llars amb la presència almenys d'un menor de 3 anys i 65,6% en aquells amb algun menor d'entre 3 i 15 anys. Encara que en aquests casos cal tenir en compte el factor edat de les mares.

En conseqüència, en els últims 10 anys les noves generacions de dones barcelonines estan realitzant canvis profunds en les seves pautes de comportament, tendència anàloga a la realitzada per les dones del conjunt de l'Estat espanyol³⁴: cada vegada estudien més, s'integren més en el mercat de treball i tendeixen a no abandonar-lo en viure en parella o en tenir el primer fill/a.

D'altra banda, i tal com s'ha observat en analitzar els temps de treball, les dones entre si presenten diferències notables d'acord amb el nivell educatiu i amb la categoria socioeconòmica: a mesura que augmenta el nivell educatiu i la categoria socioeconòmica, augmenta la taxa d'activitat mercantil femenina, que arriba a igualar-se a la masculina en el tram corresponent a dones amb estudis universitaris

i de categoria socioeconòmica alta.

En quant la inactivitat, cal destacar algunes característiques. Amb relació a l'edat, hi ha més dones inactives que homes inactius en tots els trams d'edat. Tot i amb això, és destacable com ha anat disminuint la població inactiva femenina en els últims anys, en particular les anomenades per l'EPA "feines de la llar". Entre 1990 i 2000 les dones més joves cada vegada les menys reconeixen com "feines de la llar". En tot cas, la inactivitat mercantil en les edats centrals segueix essent una característica quasi exclusivament femenina. Ara bé, s'ha de recordar que ser inactiva mercantil no significa absència de treball, la gran majoria de les dones en aquesta situació són "actives domèstiques".

2.2.2. Ocupació i desocupació

La taxa de desocupació a Barcelona s'ha mantingut relativament constant tant per a dones com per a homes entre 1990 i 2000 (taula 2.6.). Però, encara que la taxa de desocupació femenina a Barcelona és menor que la taxa espanyola, es manté per sobre la mitjana dels països de la Unió Europea (taules 2.7 i 2.8.).

D'altra banda, si es consideren les dones desocupades més les inactives mercantils s'obté una taxa de no ocupació femenina del 59,4% (la dels homes és del 39,3%). És important considerar la taxa de no ocupació perquè, particularment entre les dones, la frontera entre inactivitat i desocupació és força borrosa³⁵. Una part de les dones que figuren segons la definició de l'EPA com inactives són persones que buscaven ocupació (aturades) però s'han cansat de no trobar-ne i ja no en busquen ("desanimades" deixen de ser població aturada per a passar a ser

³⁴ És el que L. Garrido (1993), ha anomenat com el títol del seu llibre *Las dos biografías de la mujer en España*, Instituto de la Mujer, Madrid.

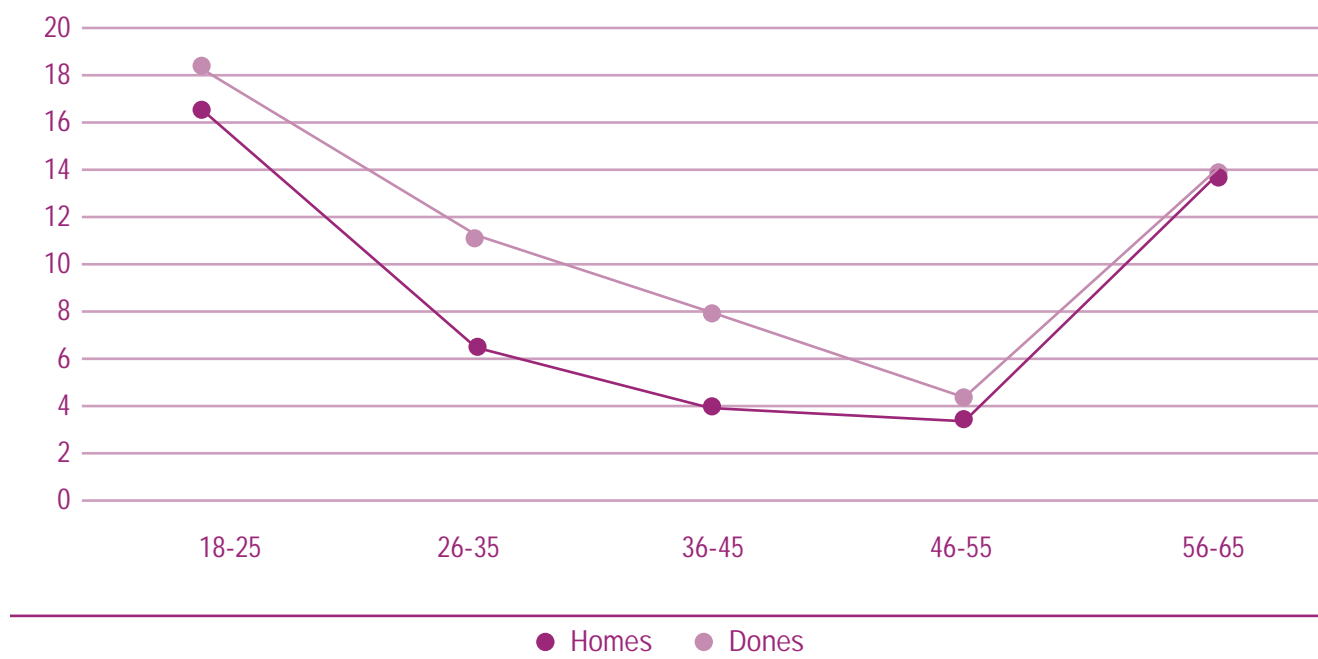
població inactiva). Un altre sector de dones inactives són les que no busquen ocupació per raons familiars, però que en busquen si les raons familiars "desapareguessin", per exemple si aquestes dones comptessin amb guarderies per als seus fills i filles, deixarien de ser inactives per passar a ser aturades o ocupades. A més, el manteniment d'una alta taxa sostinguda de desocupació ha estat la raó de l'elevada desocupació de llarga durada, on la femenina també és un força més gran que la masculina (50,0% i 40,0%, respectivament). També si es considera la població ocupada que ha estat en situació de desocupació durant els últims 5 anys, les dones presenten un percentatge major que els homes.

En totes les franges d'edat fins als 55 anys la taxa de desocupació femenina és més gran que la masculina, encara que s'igualen en la franja entre 56 i 65 segurament a causa de les distorsions entre inactives i aturades en aquestes edats i a la reducció notable de població activa masculina (gràfic 2.16.). A més, tant per a dones com per a homes, les majors

taxes de desocupació es troben en la franja d'edats més joves, i arriba fins a un 18,2% la taxa de desocupació femenina juvenil. En definitiva, la desocupació és fonamentalment un fenomen juvenil i femení.

Respecte de l'ocupació, cal destacar en primer lloc que la taxa d'ocupació de les dones és força més baixa que la dels homes (39,6% i 59,4%, respectivament). Però a més, en les categories de subocupació i ocupació a temps parcial les taxes femenines són majors que les masculines, tendència que s'inverteix en considerar l'ocupació a temps complet i la sobreocupació. En aquesta última, la taxa masculina més que dobra la femenina. Això ja és un primer indicador que la integració de les dones en el mercat de treball no té les mateixes característiques que la dels homes: en general, ja es pot afirmar que les dones ocupades treballen en el mercat menys hores que els ocupats. A més, tenint en compte que en aquest país, en general els treballs de jornada a temps parcial són força precaris, hi ha primers indicis de la major precarietat laboral femenina.

Gràfic 2.16. Taxes de desocupació mercantil per edat i sexe. Barcelona, 2000

³⁵ Aquests aspectes estan discutits en C. Carrasco i M. Mayordomo (1997): "La doble segmentación de las mujeres en el mercado laboral español", ICE, N.º.760.

Una dada que sembla important d'observar és l'ocupació a temps complet i la sobreocupació de dones amb fills/es menors de 3 anys amb relació als homes en aquesta mateixa situació. Aquesta informació té en compte dos elements claus en l'ocupació femenina: la presència de fills menors en les edats que requereixen més atencions i on és quasi inexistent l'oferta de serveis públics i el temps de dedicació al treball de mercat. Les dades revelen diferències notables entre dones i homes. La taxa d'ocupació femenina en els dos nivells superiors d'ocupació (a temps complet i sobreocupada) és de 37,3% i la masculina de 89,7% (taula 2.9.). És a dir, si en l'ocupació general la taxa masculina era aproximadament un 50% major que la femenina, per a aquesta situació particular la diferència augmenta fins al 140,5%, la qual cosa mostra un dels punts crítics en la participació femenina en el mercat laboral.

2.2.3. Tipus de contracte i tipus de jornada: la major precarietat laboral mercantil de les dones

El tipus de contracte i el tipus de jornada són dos aspectes del treball de mercat que permeten analitzar el nivell de precarietat. Respecte al tipus de

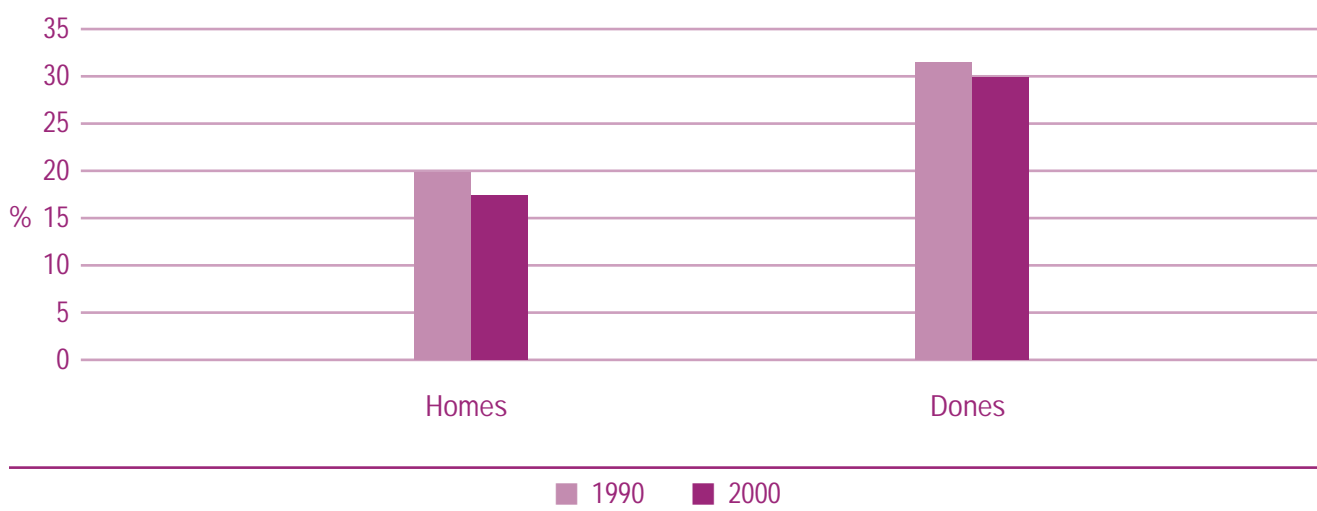
contracte, la contractació temporal de les dones des de 1990 s'ha mantingut força estable, al voltant d'un 22%; en canvi la dels homes ha anat disminuint i se situa actualment en un 16%. En qualsevol cas, la suma de les dones amb contracte temporal més les que treballen sense contracte és aproximadament un 30% del total, la qual cosa no deixa de ser una xifra notable. Aquest mateix valor pels homes de 17,4% (gràfic 2.17.). D'altra banda, les taxes més altes de contractes temporals en ambdós sexes (al voltant del 50%) es produeixen en les franges d'edats més joves. Tot l'anterior mostra que el contracte temporal és un tipus de contracte dirigit als sectors més dèbils del mercat laboral: dones i joves d'ambdós sexes.

Amb relació al tipus de jornada, la jornada a temps parcial s'ha mantingut relativament estable –amb un lleuger augment– en les dones i presenta valors que quadrupliquen els valors masculins (22% de les dones davant el 5'5% dels homes l'any 2000) (gràfic 2.18.), tot i que encara es manté en xifres per sota de la Unió Europea, on es presenta com un fenomen netament femení (taula 2.10.).

Això no obstant, la jornada a temps parcial no

Taula 2.9. Nivells d'ocupació mercantil segons presència de fills menors. Barcelona, 2000

		Homes	Dones
menors 3 anys	no ocupació mercantil	8,8	37,3
	subocupació	0,0	0,0
	ocupació temps parcial	1,5	25,4
	ocupació temps complet	63,2	30,5
	sobreocupació	26,5	6,8
menors 3 a 15 anys	no ocupació mercantil	15,8	42,7
	subocupació	2,1	1,9
	ocupació temps parcial	5,5	14,0
	ocupació temps complet	43,1	33,8
	sobreocupació	33,6	7,6

Gràfic 2.17. Contracte temporal i sense contracte (%) segons sexe. Barcelona, 1990-2000

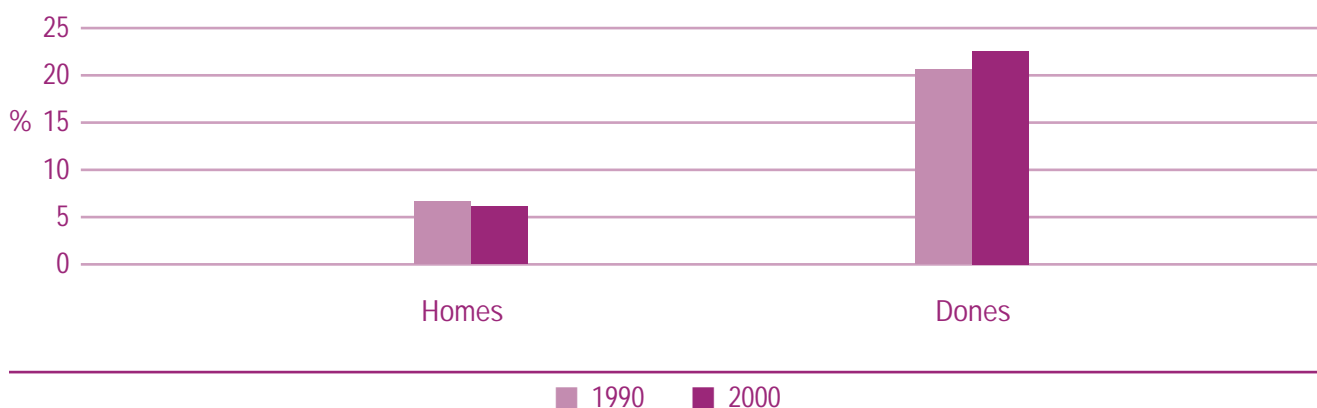
sembla ser una opció decidida per a les dones, ja que davant el 24,5% que respon que l'elegeix a causa de les tasques domèstiques (resposta que només donen les dones) i el 16,0% perquè li interessa l'horari, hi ha un 54,3% que respon que la dur a terme perquè és el tipus d'ocupació que ha trobat (taula 2.11.). Amb la qual cosa no es pot afirmar –com habitualment es fa– que les dones “elegeixen” la jornada a temps parcial per combinar-la amb les tasques de la llar.

En definitiva, les dones barcelonines estan sobre representades en ambdues modalitats de contracte (temporal) i jornada (parcial) que represen-

ten les situacions d'ocupació més precària, menys protegida, amb menors salaris i condicions laborals diferents a les de l'ocupació estable³⁶.

2.2.4. Categories professionals, ocupacions i nivells salarials: la discriminació de les dones en el mercat de treball

L'ocupació femenina de Barcelona es troba concentrada en les branques d'activitat tradicionalment considerades femenines (gràfic 2.19.): comerç i hotelaria, altres indústries manufactureres i altres serveis (72,8% del total de les dones ocupades).

Gràfic 2.18. Jornada parcial (%) segons sexe. Barcelona, 1990-2000

Taula 2.10. Ocupació a temps parcial (%) dels països de la Unió Europea

	Dones	Homes
EU-15	33,4	5,8
Bèlgica	39,8	5,9
Dinamarca	34,9	9,6
Alemanya	37,7	4,5
Grècia	7,6	2,3
Espanya	17,0	2,7
França	31,0	5,2
Irlanda	30,5	6,8
Itàlia	17,3	3,7
Luxemburg	25,8	1,7
Holanda	70,5	18,9
Àustria	32,9	4,0
Portugal	13,7	3,5
Finlàndia	16,7	7,4
Suècia	35,7	9,1
Gran Bretanya	43,9	7,8

Font. Eurostat: Labour Force survey 2000.

Taula 2.11. Motius de realització de la jornada parcial (%) segons sexe. Barcelona, 2000

	Homes	Dones	Total
Horari trobat	50,0	54,3	53,2
Per les tasques domèstiques familiars	–	24,5	18,5
Perquè interessa l'horari	33,3	16,0	20,2
Per ser estudiant	16,7	5,3	8,1
Total	100,0	100,0	100,0

En relació amb les feines (gràfic 2.20.), les que mostren una major ocupació femenina i es mantenen per sobre les taxes masculines són les de personal administratiu i tècnic (23,5%) i treballadores de serveis (23,9%). En canvi, on la participació femenina continua sent més baixa és en la categoria d'empresàries autònomes amb assalariats/des. Però hi ha un

increment important de l'ocupació femenina en les categories de directives/professionals liberals i en la de tècnics alts. Ara bé, es manté la dificultat per a les dones d'arribar a determinades categories del mercat que representen major poder (l'anomenat "sostre de vidre"). Aquesta desigualtat entre les dones i els homes d'alt nivell educatiu és un senyal

³⁶ És important assenyalar que la jornada a temps parcial no és intrínsecament negativa. Potser seria una bona opció, en relació amb la qualitat de vida, que dones i homes treballéssim amb jornada reduïda. El problema és que actualment i, particularment a Espanya, la jornada a temps parcial significa precarietat per les raons assenyalades.

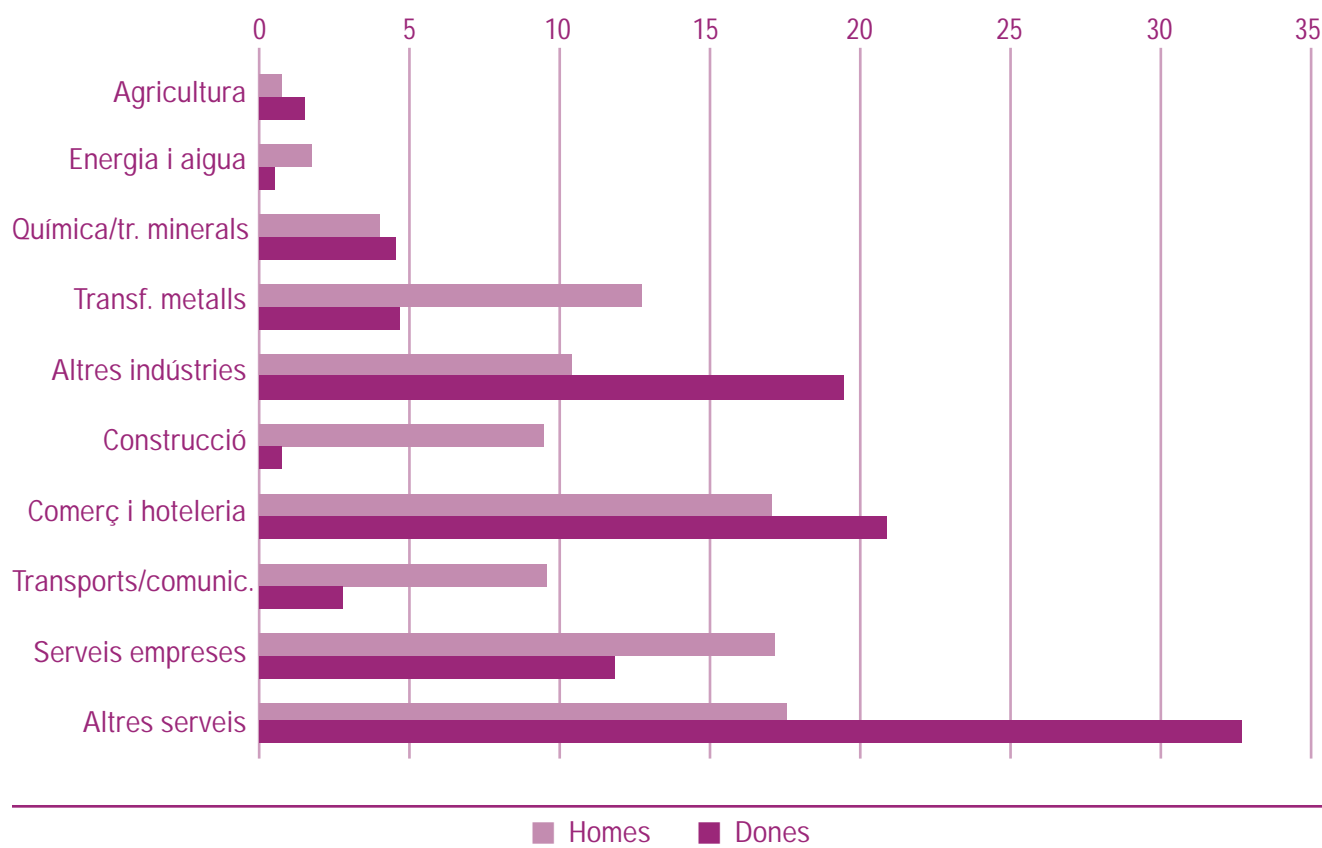
que el problema en el mercat de treball segueix sent fonamentalment una discriminació de gènere³⁷, encara que habitualment es pretengui emmascarar-la i justificar-la al·ludint a qüestions de qualificacions i productivitats³⁸. Finalment, l'anàlisi de la situació professional assenyalava que el 71,3% de les dones treballen com a assalariades. Del 29% restant cal destacar que per compte propi hi ha un 10%, i les propietàries d'empresa són un 4,8 davant un 7,5% dels homes. En tot cas, aquesta última dada ha d'interpretar-se amb atenció. Les dones empresàries ho són, en general, de molt petites empreses i moltes dones han optat per aquesta alternativa per la dificultat de trobar un treball assalariat.

Com a conclusió, es pot afirmar que les dones

barcelonines quant a l'estructura d'ocupació, presenten les pautes generals del conjunt de l'Estat espanyol, considerant les característiques pròpies d'una ciutat com ara Barcelona, on els serveis tenen un pes important i l'agricultura és quasi inexistent.

Finalment, en relació amb el nivell d'ingressos individuals³⁹, hi ha diferències notables entre dones i homes (gràfic 2.21.). La informació que ofereix l'ERB situa a les persones per franges d'ingressos mensuals, començant per les que no tenen ingressos propis fins a les que declaren ingressos de més de 300.000 ptes. Si s'observen les dades pels grups de persones que componen cada franja, les dones representen al voltant del 75% al 84% en les franges més baixes (fins a 60.000 ptes.)⁴⁰. En la franja de 60.000

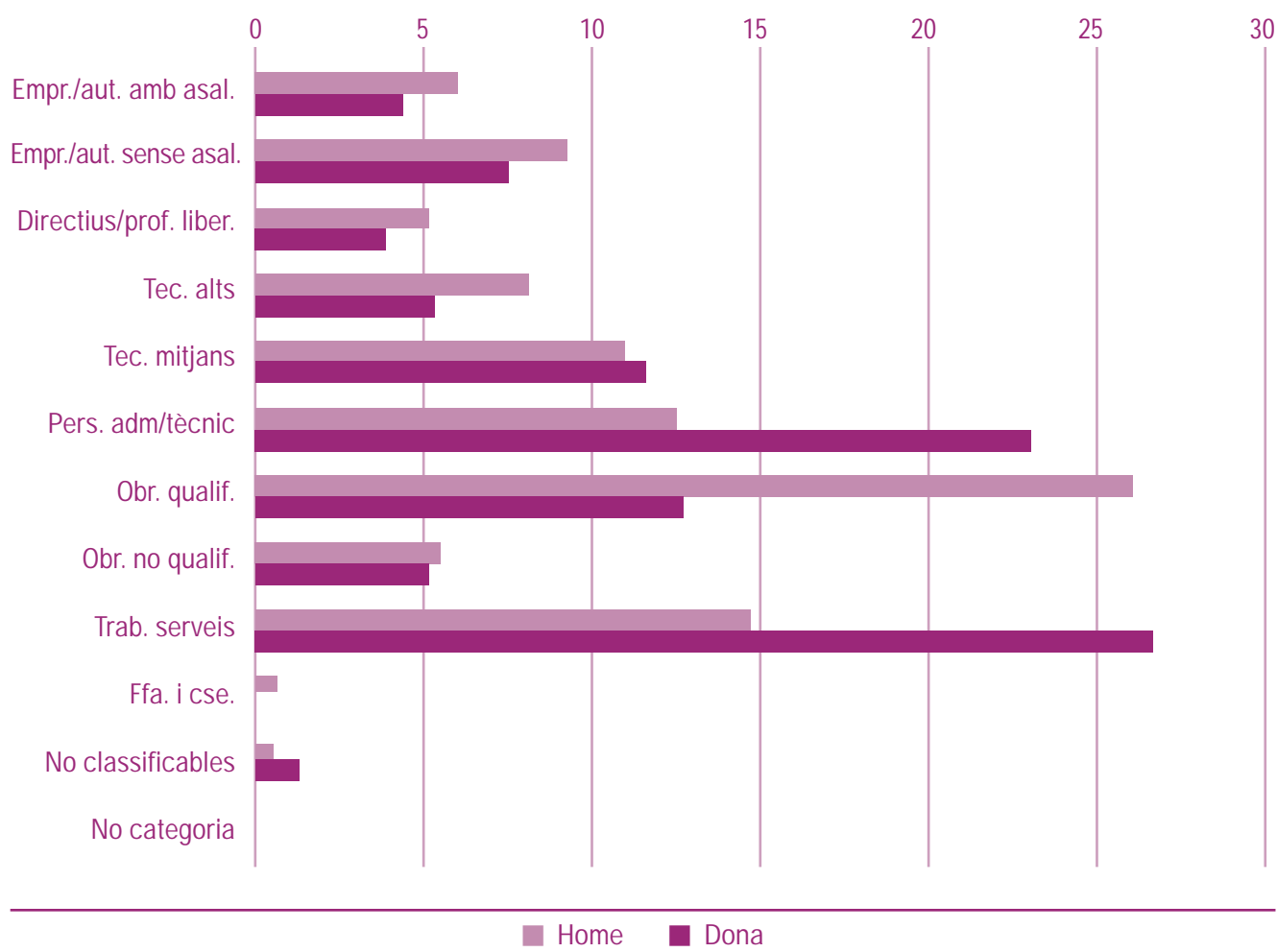
Gràfic 2.19. Sectors d'activitat (%) segons sexe. Barcelona, 2000

³⁷ Segurament també hi ha altres raons. És possible que moltes dones optin per un tipus d'ocupació no tan absorbent en temps com acostumen ser els càrrecs directius, ja que continuen valorant l'espai familiar de relacions. Seria interessant copsar aquestes possibles situacions, ja sigui, amb la modificació de les preguntes de l'ERB o amb la complementació de l'anàlisi amb estudis qualitatius.

³⁸ Una discussió sobre aquestes qüestions per al cas espanyol es pot veure a C. Carrasco i M. Mayordomo (1997), op. cit.

Gràfic 2.20. Ocupació (%) segons sexe. Barcelona, 2000

ptes. a 90.000 ptes. hi ha una caiguda important d'aquest percentatge, encara que les dones continuen situant-se percentualment per sobre dels homes, un 65,1% en aquesta última franja. A partir d'aquí, la tendència es torna contrària, el percentatge de dones en cada franja és menor que el dels homes i disminueix sostingudament fins arribar a un 20,0% en la franja d'ingressos més elevats.

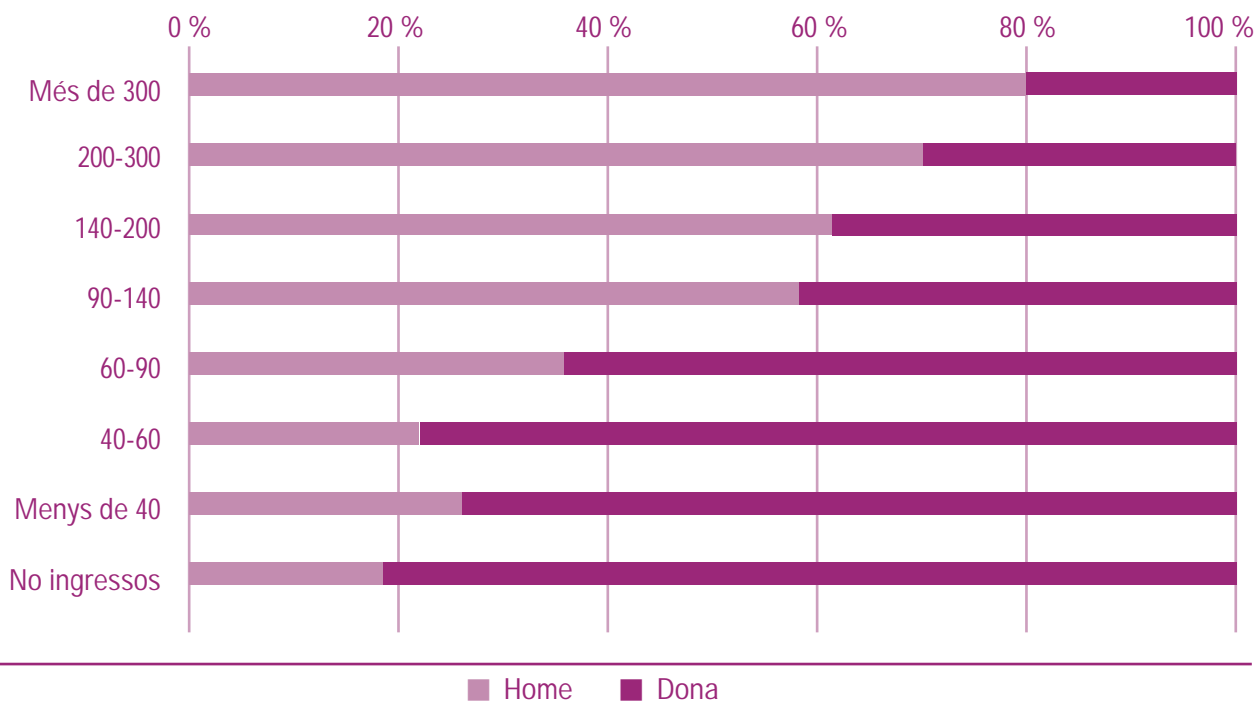
2.3. Participació en treball familiar domèstic

La participació familiar domèstica és interessant estudiar-la des de tres perspectives: l'activitat,

la responsabilitat d'organització i la dedicació en temps. En aquest apartat tractarem de la participació. En apartats anteriors s'han discutit aspectes relacionats amb el temps de treball i el tema de la responsabilitat, que té a veure amb activitats de gestió i organització, lamentablement no es podrà tractar per falta d'informació. Ara bé, aquest és un dels aspectes més crítics del treball familiar domèstic. Habitualment s'acostuma a afirmar que "realitzar treball familiar domèstic és fàcil, gestionar-lo és el que es complica". L'organització del treball familiar domèstic és la part bàsica de l'activitat i no té (o en té molt dolents) substituïts de mercat. I, tot i que no ocupa ni temps ni espai específic –ja que és la part

³⁹ L'enquesta proporciona dades del nivell d'ingressos, no del nivell de salaris. En qualsevol cas, l'anàlisi no és molt diferent.
⁴⁰ Encara que numèricament la mostra no és igual per a dones i homes, són molt anàlogues i, per tant, les tendències es mantenen.

Gràfic 2.21. Nivell d'ingressos individuals (nets en milers de pessetes mensuals) segons sexe. Barcelona, 2000.

més invisible de l'activitat– consumeix energies i és font de tensions per a la persona que l'assumeix. D'aquí que sigui molt important comptar amb una font d'informació sobre qui assumeix aquestes tasques.

D'altra banda, la informació sobre treball de mercat que ofereix l'ERB és força més abundant que la que ofereix sobre treball familiar domèstic. D'aquí que l'anàlisi del treball familiar domèstic és necessàriament més limitada. Tampoc, en aquest apartat no es fan comparacions amb Espanya o altres països de la Unió Europea ja que, en utilitzar metodologies diferents de recollida d'informació, el biaix en els resultats pot ser important.

2.3.1. Activitat, inactivitat i ocupació familiar domèstica

La taxa d'activitat (ocupació) familiar domèstica de les dones barcelonines entre 1990 i 2000 s'ha

mantingut força estable al voltant del 91% (taula 2.12.). Això no obstant, la taxa masculina en aquests mateixos anys ha experimentat un fort increment (aproximadament un augment del 37%). Ara bé, si s'observen els diferents tipus d'ocupació, aquest increment queda matisat. Les taxes més elevades i que han experimentat el major increment són les de subocupació⁴¹, i els subocupats han arribat a ser l'any 2000 el 74,2% del total dels ocupats (les dones subocupades són el 29,6% del total de les ocupades). La taxa d'inactivitat parcial (inactivitat més subocupació), també informa de les característiques de l'ocupació: la de les dones es manté durant els anys considerats entre el 25% i el 30%, en canvi, la dels homes fluctua al voltant del 80%. El notable increment de la subocupació masculina es deu –com es veurà més endavant– a la "ajuda" que donen cada vegada més els homes –i, en particular, els jubilats– en algunes activitats domèstiques com "les compres" o l'atenció de nens i nenes.

Si s'analitzen les taxes d'activitat domèstica segons determinades variables, s'observa que l'edat no és un factor determinant, ja que les taxes són molt estables en els diferents trams d'edat. Sempre les dones es troben 15 punts percentuals per sobre dels homes. Idèntica estabilitat i diferències per sexe s'observen tant per l'estat civil com per la situació laboral i el tipus de llar. Tot això ratifica la idea que la participació en el treball familiar domèstic té relació fonamentalment amb el sexe, i altres variables analitzades són poc rellevants.

Tot i així, variables tals com ara el nivell d'estudis, els ingressos i la categoria socioeconòmica, reflecteixen pautes de comportament força diferents. Les dones presenten taxes d'ocupació força estables; en canvi els homes mostren algunes diferències: a

mesura que augmenta el seu nivell educatiu i la seva categoria socioeconòmica augmenta la seva ocupació en el treball familiar domèstic. Però, d'acord amb el nivell d'ingressos, l'ocupació màxima en treball familiar domèstic està en els nivells intermedis. La raó d'aquesta diferència de comportament dels homes de nivells socials més alts podria ser resultat del canvi de comportament de les dones dels dits nivells socials. Com s'ha vist anteriorment, les dones que presenten una major ocupació de mercat són les de categoria socioeconòmica alta i nivells d'estudi i ingressos més elevats, amb la qual cosa són en millor situació per prendre decisions sobre el seu treball i la seva vida i per tant d'exigir un canvi de comportament en les seves parelles masculines.

El que sí que apareix clarament és que l'anàlisi

Taula 2.12. Taxes d'activitat, inactivitat i ocupació familiar domèstica. Barcelona. Evolució 1990-2000

		1990	2000	% Variació
Activitat	Home	52,2	75,7	45,0
	Dona	91,0	90,9	-0,1
Inactivitat	Home	47,8	24,3	-49,2
	Dona	9,0	9,3	3,3
Ocupació	Home	52,2	75,7	45,0
	Dona	91,0	90,9	-0,1
Subocupació	Home	36,1	56,2	55,7
	Dona	19,3	26,9	39,4
Parcial	Home	9,7	14,1	45,4
	Dona	16,6	20,1	21,1
Completa	Home	4,2	4,2	0,0
	Dona	17,5	20,0	14,3
Sobreocupació	Home	2,3	1,2	-47,8
	Dona	37,5	24,0	-36,0
Inactivitat parcial	Home	83,9	80,4	-4,2
	Dona	28,3	36,1	27,6

⁴¹ Recordem que subocupació significa haver dedicat a l'activitat entre 1 i 10 hores setmanals.

si de les taxes d'activitat i d'ocupació familiar domèstica assenyalava que el rellevant en aquesta activitat no és tant la "participació" sinó les hores de dedicació.

2.3.2. Realització del treball familiar domèstic

La distribució en la realització de tasques específiques integrades en el que s'anomena treball familiar domèstic segueix, en general, les pautes habituals d'aquest tipus d'activitat (taula 2.13. i gràfic 2.22.). Totes les tasques de neteja (de roba, cuina, casa), cuinar i compres les realitza majoritàriament i en exclusiva la persona principal femenina (ppf) (sempre percentatges al voltant o majors del 60%). En canvi, en quasi tots els casos, els percentatges més baixos corresponen a la persona principal masculina (ppm) en exclusiva (entre 2,6% i 5,4%). La resta es reparteix en diverses respostes: ambdós, la mare i les filles, tots i professionals. Cal assenyalar que en la compra d'aliments el percentatge de "ambdós" és elevat (22,3%) i, a més, ha anat en augment. Aquesta evolució és habitual últimament a causa de l'increment de les compres en grans superfícies els caps de setmana, on hi va tota la família.

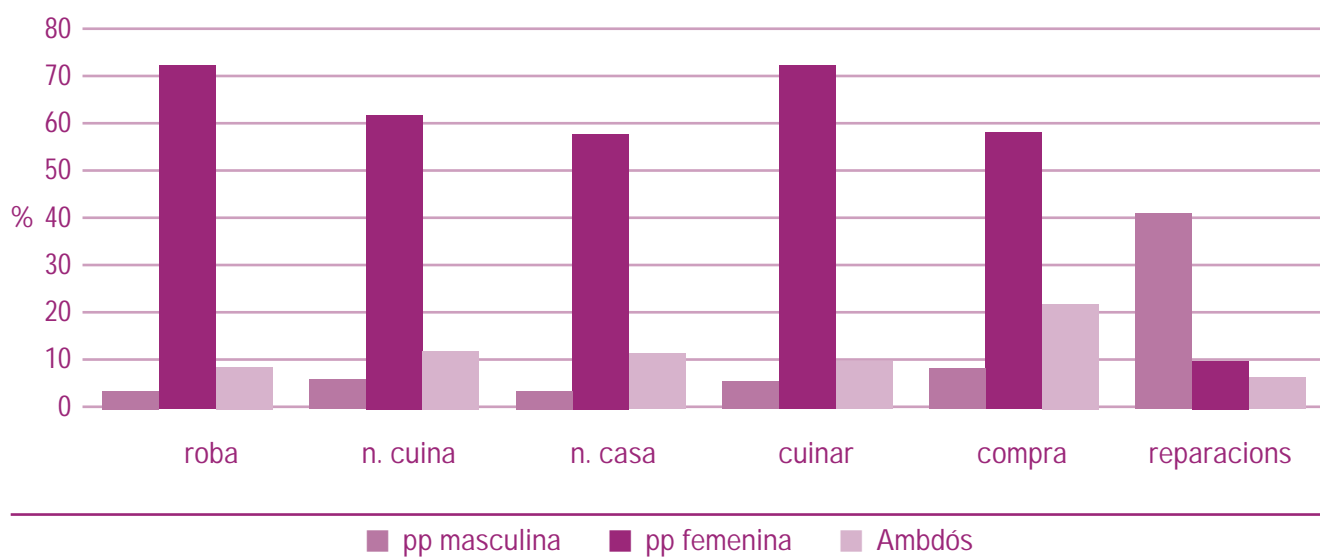
També, com és tradicional, les reparacions de la llar són una activitat (en el nostre cas l'única) que en exclusiva la realitza en un percentatge més elevat la persona principal masculina (43,0% enfront d'un 9,8% de la persona principal femenina). Malgrat això, la participació de professionals en aquesta activitat és cada vegada més gran.

En relació amb l'administració dels diners (gràfic 2.23.), cal destacar l'elevat percentatge de dones que administren els diners en exclusiva, un 48,4%. L'alternativa que li segueix és la de "ambdós" (31,3%) i finalment els homes en exclusiva en un 13,7%. Entre les dones que administren en exclusiva estan sobre representades les de llars d'ingressos baixos, en canvi, entre els homes que administren en exclusiva estan sobre representats els amb ingressos elevats. Això ratifica el que altres autores han posat de manifest⁴²: les dones administren els diners quan són escassos, la qual cosa s'anomena "el diner petit" (no dona poder), és a dir, administren la pobresa. En canvi, quan els ingressos de la llar són més alts i cobreixen més enllà de les despeses habituals (diners que atorguen poder), els diners els administra l'home.

**Taula 2.13. Realització de tasques en el treball familiar domèstic (en % del total).
Barcelona, 2000**

	Roba	neteja cuina	neteja casa	cuinar	compra aliments	reparacions habitatge
pp masculina	2,7	5,0	2,6	5,4	7,4	43,0
pp femenina	72,4	62,4	58,4	71,9	57,6	9,8
ambdós	7,1	12,6	11,4	10,4	22,3	4,5
mare i filles	6,2	7,3	6,6	5,5	5,4	0,9
tota la família	3,3	5,9	4,7	4,3	5,3	5,5
professional	7,6	6,4	15,6	2,1	1,4	34,3
altres	0,6	0,5	0,7	0,5	0,7	2,1
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Gràfic 2.22. Realització de tasques en el treball familiar domèstic (%). Barcelona, 2000

Finalment, les tasques de cura també són un "assumpte de dones". En relació amb l'atenció de menors la resposta majoritària correspon a la mare en exclusiva (50,9%), La següent és la categoria de "ambdós" (38,1%) i només un 2,0% dels pares es fan càrrec dels menors en exclusiva (gràfics 2.24. i 2.25.). Aquesta és també una activitat on en general els estudis mostren una participació cada vegada més gran dels homes. En qualsevol cas, la resposta

"ambdós" és sempre ambigua perquè no diu res sobre la participació de cada una de les persones.

Respecte a l'atenció de persones ancianes o malaltes, del total de llars que presenten aquesta situació, aproximadament en un 50% dels casos, aquestes tasques les fa la persona principal femenina en exclusiva i el 50% restant es reparteixen entre les altres possibilitats de resposta.

Gràfic 2.23. Realització de tasques en el treball familiar domèstic: administració dels diners (en % del total). Barcelona, 2000

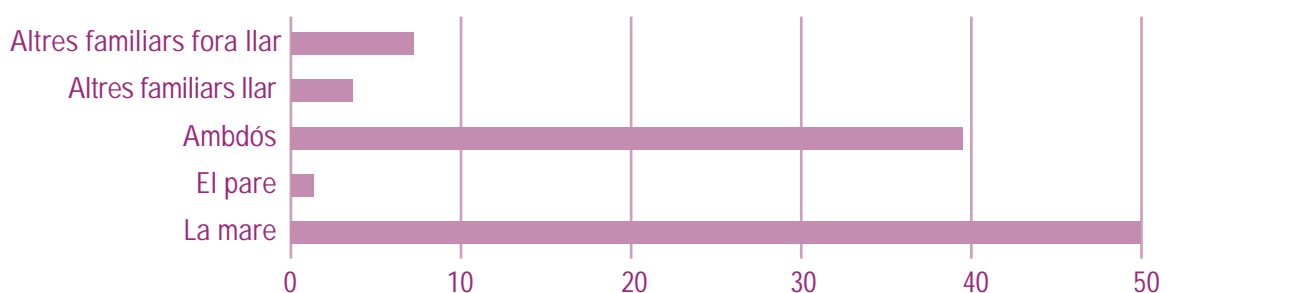

⁴² B. Fernández et al. (1989), Identificación cualitativa y cuantitativa de la pobreza femenina en el Estado Español, estudi realitzat per a l'Institut de la Mujer (inèdit).

Finalment, un altre aspecte a destacar és la diferent percepció que tenen les persones de les tasques que realitzen elles mateixes i de les que realitzen els altres. En particular, els homes tendeixen a valorar més que les dones la seva participació en el treball familiar domèstic. L'enquesta pregunta a les persones entrevistades qui realitza l'activitat: la persona principal masculina o la persona principal femenina. Si s'analitza aquest aspecte en les parelles, en general, de les respostes que afirmen que l'activitat la realitza la persona principal masculina en exclusiva, entre el 65% i el 75% correspon a entrevistats homes i la resta a entrevistades dones. En canvi, de les respostes que afirmen que l'activitat la realitza

la persona principal femenina en exclusiva, entre el 50% i el 55% correspon a entrevistades dones i la resta a entrevistats homes. Naturalment que, si la percepció de dones i homes fos la mateixa, els percentatges de respostes estarien al voltant del 50%. Aquesta diferent percepció entre dones i homes es correspon amb la idea habitual que el treball familiar domèstic és assumpte de dones. Els homes que "ajuden" en l'activitat valoren molt la seva participació perquè tenen la convicció que és un treball que no els correspon. En canvi, les dones tendeixen a considerar més marginal la col·laboració masculina perquè la mesuren en relació amb la quantitat de treball que elles realitzen.

Gràfic 2.24. Treball de cura de menors de 10 anys (en % del total de llars amb persones a tenir cura) Barcelona, 2000

Gràfic 2.25. Treball de cura d'altres persones de la llar ancianes, malaltes o discapacitades (en % del total de llars amb persones a tenir cura) Barcelona, 2000

